

16+

Сябра творцаў,
сябра творчасці
стар. 5

Адчуваць
і разумець напоўніцу
стар. 7

«Белая вежа»:
разнастайнасць і свабода
стар. 14

Бібліятэка — гэта гучыць

Сумна, сціпла, нудна? А сёння па праве можа гучаць горда, весела, цікава.

У масавай культуры бібліятэка замацавалася як вобраз установы, дзе «цішыня павінна быць», куды завітваюць у асноўным людзі пенсійнага ўзросту і просяць выдаць кнігі з пажоўклымі старонкамі.

Але зараз гэта напраўду месца адпачынку, дзе моладзь гуляе ў настольныя гульні, студэнты маюць магчымасць падрыхтавацца да заняткаў, а сталыя жыхары — бавіць вольны час у кампаніі сяброў і знаёмцаў. Тут ладзяцца прэзентацыі і праходзяць выстаўкі. Тут — дэбаты і творчыя конкурсы, кангрэсы і з'езды знаўцаў культуры кнігі.

Ды і чытанне ў цэлым стала не анахранізмам, а прыкладам добрага густу і добрага выхавання. Так, паназірайце за пасажырамі ў метро: большасць з іх чытае... кнігі. З экрану смартфонаў, электронныя, папяровыя. Чытаць і ведаць, што адбываецца ў свеце кніг, сёння стала напраўду модным.

На кнігі збіраюць сродкі праз краўдфандынгавыя пляцоўкі, за творчасцю многіх аўтараў сочыць шмат неабыхавых, а пошукам каштоўных выданняў займаецца ўсё больш і больш актыўных маладых людзей.

акцэнт тыдня

Адукацыя. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка падпісаў указ «Аб дзейнасці Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь». Удакладнены этапы фарміравання і віды адукацыйных праграм дзяржаўнага заказу на навучанне кіруючых кадраў і іх рэзерву. Удасканалваецца сістэма адбору кандыдатур для навучання ў Акадэміі кіравання. У адносінах да найбольш здольных слухачоў акадэміі будучы выпрацоўвацца прапановы па выкарыстанні іх кіраўніцкага патэнцыялу ў сістэме дзяржаўных органаў. Рэалізацыя ўказа дасць магчымасць прывесці дзейнасць Акадэміі кіравання ў адпаведнасць з сучаснымі задачамі па падрыхтоўцы рознабакова адукаваных, высокакваліфікаваных і ідэалагічна дасведчаных кіраўнікоў.

Вашава. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў з юбілеем народнага артыста Расіі Уладзіміра Мяньшова. «Вашы бліскучыя рэжысёрскія і акцёрскія работы сталі класікай савецкага і расійскага мастацтва, заслужылі прызнанне і шчырую любоў гледачоў розных пакаленняў. У Беларусі вас ведаюць і цэняць як майстра, глыбока захопленнага любімай справай, чалавека, які нястомна імкнецца да пакарання новых вяршыняў», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы выказаў упэўненасць, што жыццесцвярдзальная творчасць Уладзіміра Мяньшова яшчэ многія гады будзе дарыць радасць і добры настрой прыхільнікам, садзейнічаць развіццю культурнага супрацоўніцтва і ўмацаванню дружбы паміж народамі Беларусі і Расіі.

Сугучча. Дні духоўнай культуры Расіі ў Беларусі ўрачыста адкрываюцца сёння ў канцэртнай зале «Мінск», паведамілі ў Міністэрстве культуры. Адбудзецца форум «Гістарычная, культурная і духоўная еднасць расійскага і беларускага народаў» у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі і Доме Масквы. Пройдуць круглыя сталы «Роля святога князя Аляксандра Неўскага ў гісторыі станаўлення братэрства народаў Расіі і Беларусі», «Мова — душа народаў. Аб'яднальная роля літаратуры і тэатра ў супрацоўніцтве Расіі і Беларусі» і «Дастаеўскі як духоўны арыенцір рускага і беларускага народаў». Арганізавана выстаўка «Аляксандр Неўскі. Імя Расіі» і экспазіцыя да 200-годдзя з дня нараджэння Фёдора Дастаеўскага. У Доме Масквы будучы працаваць дыскусійныя пляцоўкі. Адкрыюцца выстаўкі дзіцячага малюнка «Душа Расіі» і экспазіцыя мастацкіх промыслаў, адбудзецца выступленне ансамбля «Бісквіт» і салістаў Марыінскага тэатра.

Гісторыя. У Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы — выстаўка «Мяжа была пад Мінскам. 1921—1941». Выставачны праект гісторыка Ігара Мельнікава прысвечаны гісторыі міжваеннай польска-савецкай мяжы ў Беларусі, паведамілі ў музеі. На працягу апошніх 10 гадоў даследчык ладзіў экспедыцыі, вывучаў асаблівасці функцыянавання мяжы паміж Польшчай і БССР. Плён палявых даследаванняў — вялікая калекцыя артэфактаў, фотаздымкаў і дакументальных матэрыялаў, што ўвайшлі ў кнігі «Мяжа ля Заслаўя 1921—1941 гг.» (2015) і «Мяжа была пад Мінскам 1921—1941 гг.» (2017). Выставачны праект на аснове аўтэнтычных экспанатаў дазваляе паглыбіць веды і зразумець феномен даваеннай савецка-польскай мяжы, якая наклала вялікі адбітак на лёс беларускага народа і дзяржавы. Праект прысвечаны 80-й гадавіне пачатку Другой сусветнай вайны і накіраваны на захаванне гістарычнай памяці пра тыя падзеі.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Паяднаныя памежжам

Пагадненне аб супрацоўніцтве літаратурных аб'яднанняў Польшчы, Украіны і Беларусі падпісана падчас III Міжнароднага літаратурнага трохкутніка ў польскім горадзе Уладава.

Прыгранічныя гарады Люблін, Луцк і Брэст гістарычна і культурна звязаны паміж сабой, падтрымліваюць даўнія добрасуседскія адносіны, з кожным годам мацнеюць культурныя сувязі паміж рэгіёнамі. Мастацкае слова сцірае межы, аб'ядноўваючы намаганні творцаў, якія імкнуча захаваць культурную спадчыну, паказаць унікальнасць нацыянальных літаратур.

Старшыні аддзяленняў Саюза пісьменнікаў Польшчы ў Любліне Агнешка Моніка Полак, Саюза пісьменнікаў Украіны ў Луцку Вольга Ляснюк і Саюза пісьменнікаў Беларусі ў Брэсце Таццяна Дземідовіч праз пагадненне дамовіліся аб актыўным супрацоўніцтве літаратурных арганізацый, сумесным правядзенні аўтарскіх імпрэз, сустрэч, сімпозіумаў, рэалізацыі перакладчыцкіх і літаратурна-выдавецкіх праектаў.

Члены брэсцкай дэлегацыі пазнаёміліся з работай Уладаўскай бібліятэчнай сеткі. Дырэктар Брэсцкай гарадской бі-

бліятэкі Святлана Гарадзецкая распавяла польскім калегам пра цікавыя падзеі і найбліжэйшыя планы кніжных крам Брэста, пра магчымасці сумесных праектаў, творчых сустрэч, абмену інфармацыяй аб культурных мерапрыемствах двух рэгіёнаў.

Была прадстаўлена творчасць лаўрэата Нацыянальнай літаратурнай прэміі Беларусі, пісьменніцы Зінаіды Дудзюк. У аповесцях «Лазы», «Слодчы і атрута», «Год 1812» паказаны падзеі, якія датычацца памежнага рэгіёна, ідзе гаворка пра выбітных асоб Прыбужжа. У рамана-рэканструкцыі «Кола Сварога» пісьменніца раскрыла асаблівасці міфалагічнага мыслення старажытных славян, выявіла ўніверсальныя славянскія сімвалы-архетыпы, што таксама выклікала цікавасць у нашых сяброў.

Прафесар, кіраўнік навукова-даследчай лабараторыі па сацыякультурных праблемах Памежжа пры кафедры беларускай і рускай моў БрДТУ Марыя Жыгалава прэзентавала кнігу «Личность и судьба Марии Жигаловой» і манаграфію «Полиэтническая литература Малоритчины: интерпретация и анализ».

конкурс

Сучасная проза — наступным пакаленням

Больш чым 70 творцаў з 40 рэгіёнаў Беларусі і Расіі ўдзельнічалі ў IV конкурсе маладых літаратараў Саюзнай дзяржавы «Мост дружбы», але толькі дзесяць з іх сталі пераможцамі. Па традыцыі іх творы друкуюцца ў альманаху, такім чынам знаходзячы сваіх чытачоў. Цырымонія ўзнагароджання лаўрэатаў прайшла ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі.

Пасля папярэдняга адбору на суд экспертаў было прадстаўлена 60 работ. З іх пасля дэталёвага абмеркавання журы вызначыла дзесяць найлепшых — па пяць творцаў ад кожнай краіны. Лаўрэа-

тамі конкурсу ад Беларусі сталі Алена Папко (твор «Вясёлка»), Андрэй Кулеш («Моццю»), Юлія Шурбіна («Ванільнае пячэнне»), Карына Пашкевіч-Ломцева («Жамчужнае вяселле»), Анастасія Бакуновіч («Нявеста»), ад Расіі — Дзмітрый Лагуцін («Мая Японія»), Віктар Чыгір («Метамарфозы»), Кацярына Капыткова («Дажджы да сваёй смерці»), Аліна Асокіна («Да першага снегу») і Яна Паўлава («Датычнасць»).

— Усцешна, што гэты праект стаў мастацкай з'явай у літаратурным і культурным жыцці Саюзнай дзяржавы. Яго вынік — адкрыццё новых імёнаў і аўтараў, — падкрэсліў міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Карлюкевіч падчас цырымоніі ўзнагароджання. — Пастаянны камітэт Саюзнай дзяржавы вызначыў для гэтага конкурсу жанр апавядання (напэўна, самы складаны ў мастацкай прозе). Маладыя аўтары тонка адчуваюць час і глыбока ведаюць прадмет, пра які пішуць. Веру, што па гэтых апавяданнях наступныя пакаленні будучы разглядаць наш час, успрымаючы яго і ў мастацкім, і ў дакументальным фармаце.

Між тым журы адзначыла, што сёлета пераважае жанр бытавой прозы: гэта і сямейныя праблемы, і асэнсаванне лёсаў, што не склаліся, і памяць пра мінулае пакалення. Лаўрэаты ж адзначылі: конкурс дае маладым аўтарам магчы-

Брэсцкая дэлегацыя мела магчымасць паўдзельнічаць у гутарцы з ганаровым госцем, рэдактарам часопіса «Акцэнт» Багуславам Урублеўскім, пазнаёміцца з жыццёвым і творчым шляхам вядомага польскага паэта, перакладчыка, педагога Казіміра Анджэя Яворскага.

Падчас імпрэзы ўвечары супрацоўнік Брэсцкага Дома культуры, акадэмік Аляксандр Кандрацюк выканаў песні на беларускай, украінскай і польскай мовах, якія з задавальненнем падхапіла аўдыторыя. Да яго ладучылася кіраўнік польскай літаратурнай суполкі, паэтка і скрыпачка Агнешка Моніка Полак — у выніку атрымаўся цудоўны міжнародны дуэт.

Хвалюючым момантам стала акцыя творчай еднасці ля ракі Заходні Буг, якая працякае на тэрыторыях Украіны, Беларусі і Польшчы. Адсюль можна адначасова бачыць пагранічныя слупы трох дзяржаў. Менавіта ў гэтым месцы бурмістр Уладавы Веслаў Мушыньскі падкрэсліў важнасць культурнага супрацоўніцтва, выказаў спадзяванні на ўмацаванне творчых сувязяў.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

масць быць пачутымі, а гэта — адзін з найвялікшых стымуляў для развіцця.

Конкурс «Мост дружбы» ўпершыню прайшоў у 2012 годзе. З таго часу раз у два гады маладыя аўтары ва ўзросце 18—30 гадоў спрабуюць свае сілы ў малых літаратурных формах (апавяданне, эсэ, нарыс, навела). Але арганізатары не выключаюць магчымасці зрабіць праект штогадовым. «Таксама ёсць ідэя правядзення конкурсу на агульную тэму, у прыватнасці, прысвечанага 75-годдзю Вялікай Перамогі», — паведаміў журналістам намеснік дзяржаўнага сакратара — член Пастаяннага Камітэта Саюзнай дзяржавы Дзмітрый Салаёў.

Пасля ўзнагароджання быў прэзентаваны праект, які пабачыў свет дзякуючы Пастаяннаму Камітэту Саюзнай дзяржавы, Нацыянальнаму мастацкаму музею Беларусі і выдавецтву «Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі». У навукова-папулярным выданні «В. К. Бялыніцкі-Біруля: Зноў зацвіла вясна», прысвечаным народнаму мастаку БССР і РСФСР, прадстаўлены зборы, якія знаходзяцца ў калекцыях Нацыянальнага мастацкага музея, яго філіялах у Магілёве і Бялынічах, а таксама ў музеі ў Цвярской вобласці. Знаёмства з кнігай прайшло ў незвычайным фармаце: так, «ажыла» адна з вядомых карцін «Зімовы сон». У перспектывах Нацыянальнага мастацкага музея — стварэнне пастаяннай экспазіцыі з карцінамі, якія ажылі, іншых вядомых мастакоў.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

20 верасня — на свята дзіцячай кнігі з удзелам пісьменнікаў аддзялення ў СШ № 124 (11.00).

23 верасня — на сустрэчу «Голасам любові» з пісьменніцай і рэжысёрам Аленай Мінчуковай ў вучэбны корпус № 3 Акадэміі мастацтваў (12.00).

23 верасня — на пасяджэнне літаратурнай студыі юных літаратараў «Малінаўскія галасы» пры дзіцячай бібліятэцы № 15 з удзелам Анастасіі Кузьмічовай і Іны Фралавай (16.00).

24 верасня — на прэзентацыю паэтычнай кнігі Таццяны Атрошанкі «Я чую музыку ўва мне...» у кнігарню «Светач» (18.00).

25 верасня — на сустрэчу з Ганнай Кашубай у СШ № 117 (12.50).

25 верасня — на сустрэчу з Валянцінам Маслюковым у бібліятэку № 5 (16.30).

25 верасня — на паэтычна-музычны спектакль «Звіні, явучая струна» ў Мінскі гарадскі тэатр пазіі пры Цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Я. Купалы (17.30).

26 верасня — на прэзентацыю кнігі гумару і сатыры Міхася Пазнякова «Няма ліха без дабра» ў літаратурны клуб «Шчырасць» пры бібліятэцы № 22 (16.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне

СПБ запрашае:

25 верасня — на чарговае пасяджэнне

грамадскага дыскусійнага клуба «Слова-дром» на тэму «Мэта нашага жыцця» ў Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага (17.00).

26 верасня — на канцэрт «Гродзеншчына родная, квітней!» з твораў паэтаў і кампазітараў Прынёмання, прысвечаны 75-годдзю ўтварэння Гродзенскай вобласці, у Гродзенскі гарадскі цэнтр культуры (17.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне

СПБ запрашае:

25 верасня — на вечар «Аб каханні і вернасці» з удзелам членаў аддзялення СПБ і грамадскіх аб'яднанняў горада і вобласці ў Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (17.30).

супрацоўніцтва

«Созвучие»: справа выдання доўжыцца

Пабачыў свет чарговы — пяты выпуск літаратурна-мастацкага альманаха «Созвучие». Гэтым разам ён прадстаўляе літаратуры Беларусі, Расіі, Туркменістана, Узбекістана. Падмурак быў закладзены ў 2013 годзе, калі Выдавецкі дом «Звязда» выпусціў некалькі кніг «Созвучие», прадставіўшы ў кожным з тамоў розныя нацыянальныя літаратуры краін Садружнасці Незалежных Дзяржаў. Але ж справу не хацелася пакідаць, таму і распрацавалі ідэю выдання альманаха. Эстафету падхапіла «Мастацкая літаратура».

3 Расійскай Федэрацыі ў выпуску 2019 года прадстаўлены: з вершамі — Максім Замшаў, з прозай — старшыня Саюза пісьменнікаў Расіі Мікалай Іваноў, Валерый Казакоў, Алена Тулушава, з крытыкай — Любоў Турбіна. Гэта пісьменнікі, якія пішуць на рускай мове. А яшчэ ж — нацыянальныя літаратуры Расіі: з твораў ад імя сваіх літаратур выступаюць дагестанцы

надзённае

Што набываюць у «Белкнізе»?

Вынікі продажаў кніг айчыннай вытворчасці на беларускай мове падвяло ААТ «Белкніга», у складзе якога болей чым 100 гандлёвых пунктаў па ўсёй краіне. У лідарах за студзень-жнівень гэтага года — кніга «Гэта Беларусь, дзетка!» (выдавецтва «Харвест», прададзена 308 экзэмпляраў).

На другім месцы — «Дзіцячы атлас Беларусі» выдавецтва «Мастацкая літаратура» (прададзена 285 экзэмпляраў). Дарэчы, «Дзіцячы атлас...» сярод лідараў ужо другі год. На трэцім і чацвёртым месцах — раманы Віктара Марціновіча «Мова» і «Ноч» (выдавецтва «Кнігазбор»; адпаведна — 241 і 239 асобнікаў).

У першую сотню кніг, якія карыстаюцца ў сетцы «Белкнігі» найбольшым

попытам, патрапілі і творы іншых сучасных пісьменнікаў і класікаў беларускай літаратуры: Уладзіміра Караткевіча, Паўла Місько, Янкі Маўра, Святланы Алексіевіч, Андрэя Горвата, Людмілы Рублеўскай, Міколы Маляўкі, Васіля Быкава, Альгерда Бахарэвіча, Ганны Севярынец, Івана Мележа, Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, Івана Ласкова, Міхася Лынькова, Якуба Коласа, Рыгора Барадуліна, Уладзіміра Ягоўдзіка, Зіновія Прыгодзіча... І гэта не ўсе аўтары, чые кнігі прададзены ў колькасці ад 180 да 16 экзэмпляраў. Пералік імёнаў — зыходзячы з колькасці прададзеных кніг.

Пакупнікі «Белкнігі» з большай ахвотай набывалі творы У. Караткевіча

«Дзікае паляванне караля Стаха» (прададзена 180 асобнікаў; «Попурри»), «Чорны замак Альшанскі» (144 экзэмпляры; «Попурри»), «Дзікае паляванне караля Стаха» (100 экз.; цяпер ужо выдавецтва «Беларусь»), «Хрыстос прыямліўся ў Гародні» (95 экз.; «Попурри»), «Каласы пад сярпом тваім» (86 экз.; «Попурри»). Беларускі чытач многія гады ахвотна набывае і чытае кнігі класіка беларускай літаратуры. Нагадаем, што Уладзімір Караткевіч пайшоў з жыцця ў 1984 годзе. У наступным, 2020-м, годзе — юбілей аўтара легендарных твораў: 90 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча.

Мікола БЕРЛЕЖ

напярэдадні

Музейныя інавацыі

Менавіта з такім падыходам праходзіць падрыхтоўка да IV Нацыянальнага форуму «Музеі Беларусі», які сёлета адбудзецца з 4 па 6 кастрычніка ў Брэсце.

Удзельнікамі форуму стануць музеі, галерэі, тураператары, турагенцтвы, выдавецтвы, арганізацыі, якія вырабляюць абсталяванне для музеяў і распрацоўваюць архітэктурна-мастацкае рашэнне экспазіцый і выставак. Музеі ў яркай і арыгінальнай форме прадставяць свае калекцыі, культурна-адукацыйныя і экспазіцыйна-выставачныя практы, прадманструюць формы работы з наведвальнікамі і новыя тэхналогіі.

У межах дзелавой праграмы форуму музейныя спецыялісты прадставяць актуальныя даследаванні ва ўсіх сферах музейнай дзейнасці і іх абмеркаванне ў межах канферэнцый, семінараў, трэнінгаў, круглых сталоў. Дэманстрацыйная праграма форуму прадугледжвае інтэрактыўнае, тэатралізаванае, віртуальнае прадстаўленне ўдзельнікамі сваіх устаноў, культурна-адукацыйных і іншых праектаў. У мерапрыемстве возьме ўдзел каля шасціста чалавек.

Адна з самых важных падзей у межах форуму — конкурс прафесійнага майстэрства. Ён праводзіцца па пяці намінацыях: «За найлепшае прадстаўленне музея на экспазіцыі форуму», «За навацыі ў музейнай дзейнасці», «За найлепшы экспазіцыйна-выставачны праект», «За найлепшую культурна-адукацыйную праграму», «За найлепшае музейнае выданне».

Прадстаўленыя матэрыялы на закрытым пасяджэнні ацэніць журы, якое складаецца з дзевяці экспертаў музейнай супольнасці Беларусі, Германіі і Расіі. Асноўныя крытэрыі адзнак — прафесійны ўзровень, наяўнасць арыгінальных ідэй і інава-

цыйных падыходаў. Пераможцаў конкурсу ў кожнай з намінацый абвесцяць на ўрачыстай цырымоніі закрыцця форуму 6 кастрычніка і ўзнагародзяць дыпламамі.

Сёлета ў форуме «Музеі Беларусі» возьмуць удзел як дзяржаўныя музеі, так і прыватныя. Тэматыка года — «Музеі — навука, інавацыі і камунікацыя». Экспазіцыі будуць прысвечаны 1000-годдзю Брэста, 75-годдзю вызвалення Беларусі, II Еўрапейскім гульням. Чакаецца, што ў якасці гасцей прыедуць і музейшчыкі з іншых краін.

Вікторыя АСКЕРА

люстэрка тыдня

Пасяджэнне Савета па культурным супрацоўніцтве дзяржаў — удзельніц Садружнасці Незалежных Дзяржаў прайшло ў Душанбэ, паводляе БелТА. Абмеркаваны праект Асноўных мерапрыемстваў супрацоўніцтва краін СНД у галіне культуры на 2021—2025 гады, які ўключае больш чым 100 міжнародных і нацыянальных акцый па розных кірунках узаемадзеяння. Сярод іх — захаванне і выкарыстанне помнікаў гісторыка-культурнай спадчыны, бібліятэчная сфера, кнігавыданне і інфармацыйная дзейнасць, музыка і кіно. Падведзены вынікі Года культуры ў Садружнасці і ўдзеле краін у правядзенні мерапрыемстваў, прысвечаных Году кнігі ў СНД. Узгоднены прыкладны графік экспанавання перасоўнай выстаўкі мастацкіх кніг сучасных аўтараў дзяржаў Садружнасці. Абмеркавана супрацоўніцтва ў галіне музейнай справы, удзел у мерапрыемствах, прысвечаных 75-годдзю Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне.

Конкурс. Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі абвясчае збор матэрыялаў для навуковай манаграфіі «Малая радзіма ў творчасці беларускіх пісьменнікаў». Да ўдзелу запрашаюцца ўсе ахвотныя. Мэта праекта — канцэптуальна адлюстраванне прысутнасці тэмы роднага кута ў беларускай літаратуры. Кірункі даследаванняў могуць быць самыя розныя: лірычныя вобразы Бацькаўшчыны; гісторыя мікрарэгіёнаў у мастацкіх творах; рэгіянальная сучаснасць і яе бачанне пісьменнікамі; малая радзіма ў даўняй літаратуры. Вітаюцца таксама іншыя прапановы. Рэдакцыйная калегія мае права пакідаць без тлумачэнняў неўключэнне таго ці іншага артыкула ў манаграфію, патлумачыць каардынатар праекта Анатоль Трафімчык. Матэрыялы прымаюцца да 30 верасня.

Выстаўку «Беларуская культура праз прызму часоў» гэтымі днямі прапануюць у Гасцінай Уладзіслава Галубка. Экспазіцыя прадстаўляе беларускі лён і нацыянальныя інструменты ручной работы, прыродныя матэрыялы і інсталяцыі з іх, карціны на палатне ў розных стылях і многае іншае. Усё гэта — сумесная праца творчага і сямейнага саюза Таццяны і Івана Гарбачэўскіх. Калісьці аўтарам трапіў у рукі кавалак ільнянога палатна, які быў сатканы на аўтэнтычным ручным станку. Ён перавярнуў іх уяўленне аб палатне і беларускіх народных традыцыях. Узнікла жаданне не нацягваць яго на раму і маляваць на ім алеем, а ўзяць у прыгожае абрамленне, бо ён сам па сабе — цэнны экзэмпляр і арт-аб'ект, распаўялі арганізатары. Выстаўка спалучае аўтэнтычныя традыцыі і сучаснасць.

Уфіліяле Нацыянальнага гістарычнага музея Беларусі «Дом-музей І з'езда РСДРП» працуе інтэрактыўная выстаўка «Гульні розуму», якая арганізавана ў межах праекта «Лабараторыя графесара Наркевіча-Ёдкі». На экспазіцыі можна знайсці дзясяткі ўнікальных галаваламак («Робат», «Энігма», «Загадка да Вінчы»), электрафорную машыну, Маятнік Максвела, прыбор Ленса і многае іншае, распаўялі ў музеі. Акрамя таго, кожны наведвальнік зможа самастойна правесці ўласны эксперымент, якія апісвае той ці іншы закон фізікі, знайсці ключ да разгадка серыі цікавых галаваламак, а таксама даведацца імёны знакамітых беларускіх вучоных і даследчыкаў XIX — пачатку XX стагоддзяў. Наведаць «Гульні розуму» можна да 1 снежня.

Агляда цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Калектыў кафедры гісторыі беларускай літаратуры БДУ выказвае шчырыя спачуванні прафесару Людміле Дзмітрыеўне Сінковай у сувязі з напаткаўшым яе горам — смерцю МАЦІ.

21 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Пятра Рамановіча (1919—1977), мастака.

21 верасня 65 гадоў спаўняецца Дзмітрыю Новікаву, паэту, публіцысту, празаіку.

22 верасня 75-годдзе святкуе Рыгор Лазуркін, празаік.

22 верасня 70-гадовы юбілей адзначае Валянцін Маслюкоў, празаік.

23 верасня — 220 гадоў з дня нараджэння Эдварда Масальскага Тамаша (1799—1879), пісьменніка, публіцыста.

23 верасня — 130 гадоў з дня нараджэння Яна (Івана) Тарасевіча (1889—1961), піяніста, кампазітара, педагога.

23 верасня — 105 гадоў з дня нараджэння Івана Дмухайлы (1914—2007), мастака, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

23 верасня — 105 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Плужніка (1914—1976), мастака.

24 верасня — 115 гадоў з дня нараджэння Мар'яна Пецюкевіча (1904—1983), этнографа.

24 верасня — 105 гадоў з дня нараджэння Атыліі Рэйзман (1914—1986), рэжысёра дакументальнага кіно.

24 верасня 85 гадоў спаўняецца Адэліне Левітан, мастак-тэхнолаг.

25 верасня 85-годдзе святкуе Клара Кузняцова, тэатразнаўца.

25 верасня — 80 гадоў з дня нараджэння Святланы Данілюк (1939—2003), спявачкі, народнай артысткі Беларусі і СССР.

26 верасня — 400 гадоў з дня нараджэння Ігнація Іяўлевіча (Яўлевіча)

(1619—1686), педагога, пісьменніка, асветніка, царкоўнага дзеяча.

26 верасня 80-гадовы юбілей адзначае Уладзімір Шпарту, мастак.

26 верасня 60 гадоў спаўняецца Зоі Белахвосцік, заслужанай артыстцы Рэспублікі Беларусь.

27 верасня — 110 гадоў з дня нараджэння Лукаша Калюгі (сапр. Канстанцін Вашына) (1909—1937), празаіка, перакладчыка.

27 верасня — 100 гадоў з дня нараджэння Валянціна Савіцкага (1919—2006), мастака.

27 верасня — 90 гадоў з дня нараджэння Яўгена Рапановіча (1929—1987), мовазнаўца, фалькларыста.

Станіслава Умец:

«Героі самі вядуць мяне»

Ці магла адзінаццацікласніца з Брэста, якая проста пісала пра свае мары і імкнулася падзяліцца імі з чытачамі, дайсці ў сваіх спадзяваннях да Нацыянальнай літаратурнай прэміі? Станіслава Умец — пераможца ў сёлетняй намінацыі «Дэбют». Яе кніга фэнтэзі «Сэрца Сакры» выйшла ў 2018 годзе. Сёння яна — рэдактар у выдавецтве «Мастацкая літаратура», у вольны час працуе над сваёй новай кнігай. Тым, што змянілася ў творчасці з часоў стварэння першай кнігі, чаго чакаць ад другой, што перашкаджае і што дапамагае ў працы, аўтарка распавядае чытачам «ЛіМа».

— Вы напісалі «Сэрца Сакры», калі вам было сямнаццаць. Цяпер вы атрымалі за гэтую кнігу Нацыянальную літаратурную прэмію. Як адрозніваюцца творчыя мэты сёння ад тых, што былі ў час напісання аповесці?

— З дзяцінства я захаплялася фэнтэзі, і асабіста мне не хапала кніг у гэтым жанры. Таму для сябе паставіла: некалі сама напішу раман-фэнтэзі і паспрабую яго выдаць. У 17, вядома ж, я не думала пра ўзнагароды, проста хацелася, каб кніга з’явілася на свет і знайшла свайго чытача, каб спадабалася. Найвышэйшая ўзнагарода для мяне — усмешкі чытачоў. Але не адмаўляюся: атрымаць Нацыянальную прэмію вельмі прыемна. Не чакала гэткай высокай ацэнкі!

— Ці часта сустракаецеся з чытачамі?

— Часта, калі кніга толькі-толькі выйшла. Прынамсі, неаднаразова ездзіла ў родны Брэст, таксама ўдзельнічала ў дзвюх міжнародных кніжных выстаўках — у мінулым годзе і ў гэтым. Адбылася і аўтограф-сесія на сёлетнім Дні пісьменства ў Слоніме.

— Наколькі рэальнымі былі для вас нефэнтэзійныя моманты, апісаныя ў кнізе: сябры, школьнае жыццё, падлеткавыя праблемы?

Кожнаму пісьменніку варта быць хоць трохі рэдактарам, бо, працуючы з чужымі творами, увесь час звяртаючыся да правілаў, да прыкладаў класічнай літаратуры, удасканальваеш мову і адшліфоўваеш уласны стыль.

— У школьных гады занатоўвала шматлікія моманты з жыцця, калі яны падаваліся мне цікавымі ці смешнымі. Таму ёсць пэўная доля рэалістычнасці ў тым, што датычыць аднакласнікаў, сяброў. Але вобразы маіх герояў даволі агульныя, збіральныя, канкрэтных прататыпаў няма.

— «Меч князя Вячкі» сапраўды быў тады любімай кнігай?

— Так, толькі не маёй, а хлопца, аднаго з аднакласнікаў. Я падумала, што калі хлопцу падабаецца, то чаму б не надаць захапленне кнігай свайму персанажу.

— А што вам падабаецца чытаць найбольш? Ці ёсць любімы пісьменнік або твор? Можа, нават, творчы настаўнік?

Прызнаюся, мая любоў да фэнтэзі прыйшла з «Гары Потэра», і па-ранейшаму лічу гэтыя кнігі чужымі. Не баюся падацца банальнай, але я захапляюся Караткевічам. Ім проста немагчыма не захапляцца! Увогуле, канкрэтных любімых пісьменнікаў у мяне няма, а ёсць любімыя творы. Больш за ўсё падабаюцца добрыя кнігі

са шчаслівым фіналам. У жыцці хапае драмы, хочацца, каб хоць кнігі прыносілі радасць. Таму і «Сэрца Сакры» атрымалася светлай летуценнай казкай.

— Як ваша прафесійная праца з кнігамі паўплывала на ўспрыманне ўласнай творчасці? Ці не хацелася яшчэ і яшчэ перапісваць ужо гатовую кнігу?

— Не раз адзначала, што перапісвала «Сэрца Сакры» тройчы. Праца ў выдавецтве дапамагла мне прафесійна пасталець. І я ўпэўненая, што кожнаму пісьменніку варта быць хоць трохі рэдактарам, бо, працуючы з чужымі творами, увесь час звяртаючыся да правілаў, да прыкладаў класічнай літаратуры, удасканальваеш мову і адшліфоўваеш уласны стыль. Да сваёй кнігі стаўлюся даволі крытычна, сёе-тое можна было б змяніць, але на гэтыя моманты звярну ўвагу ўжо ў наступным творы.

— Што змянілася падчас рэдакцый?

— Змянілася амаль усё, у тым ліку і назва. Засталіся сюжэтная лінія і героі ды некаторыя выпадкі са школьнага жыцця.

— Як вы ставіцеся да меркавання пра тое, што маляды чалавек, напрыклад, да трыццаці, не можа стаць добрым празаікам, бо не хапае жыццёвага досведу?

— Праблема не ў тым, што моладзі не стае жыццёвага досведу, а ў тым, што стыль і мова яшчэ недасканалыя. Мне і самой ёсць чаму вучыцца. Падчас працы ўвесь час адкрываю для сябе нешта новае, знаходжу раней не вядомыя мне сакавітыя беларускія словы, якія хочацца надалей выкарыстаць ва ўласнай творчасці.

— Над чым працуеце цяпер?

— Працягваю працу ў жанры фэнтэзі. Аднак гэта будзе ўжо зусім іншая рэч. Па-першае, ідэя «Сэрца Сакры» з’явілася яшчэ ў школе, з таго часу я пасталела, у мяне ўзнікла шмат новых ідэй. Па-другое, калі «Сэрца Сакры» — цалкам мая фантазія, то цяпер звяртаюся да гісторыі, міфалогіі, таму не хацелася б сурочыць, але гэта павінна быць больш глыбокая і сур’ёзная кніга.

— Для вас прынцыпова пісаць па-беларуску?

— Не магу ўявіць, каб «Сэрца Сакры» гучала на іншай мове. Кніга адмысловая менавіта дзякуючы беларускай мове. Калі перакласці, яна згубіць нешта сваё, нешта асаблівае. І хочацца, вядома ж, зацікавіць чытачоў менавіта беларускімі кнігамі. Замежных твораў у жанры фэнтэзі сёння процьма. А вось беларускіх кніг-фэнтэзі

для падлеткаў, на жаль, не стае. Праўда, ёсць чужоўныя прыклады містычных твораў. Маю на ўвазе кнігі Людмілы Рублеўскай, Пятра Васючэнкі, Маргарыты Латышкевіч.

— Якім вы бачыце свайго чытача? Ці арыентуецеся на яго, калі пішаце цяпер?

— Кожны пісьменнік спадзяецца, што яго творы спадабаюцца. Хочацца, каб у чытача пасля прачытання кнігі засталася асалода. Вельмі прыемна чытаць станючыя водгукі ў сеціве, атрымліваць асабістыя паведамленні ў сацсетках, бачыць захопленыя вочы чытачоў, калі падпісваеш ім уласныя кнігі. «Сэрца Сакры» арыентаванае на падлеткаў, і ў першую чаргу на дзяўчат. Я апісвала тое, што ў школьных гады хвалявала мяне саму: першае каханне, выбар найпрыгажэйшай сукенкі на бал, здача іспытаў. Твор, над якім працую цяпер, на мой погляд, павінен ахапіць больш шырокую аўдыторыю.

— Што, акрамя тэмы, зменіцца ў новым творы?

— Узяла пад увагу парады і заўвагі крытыкаў. Надаю асаблівую ўвагу псіхалагізму, канфліктнасці сюжэта. Намагаюся праз апісанні, учынкi, узняцце пэўных праблем дапамагчы чытачу больш глыбока зразумець георыяў.

— А калі чакаць новую кнігу?

— На жаль, пішу вельмі павольна. Мне важна, каб кожны сказ гучаў, каб кожнае слова было трапным. Раней магла напісаць абзац, скрэсліць і ўціснуць сэнс у адзіны сказ. Цяпер спрабую адразу пісаць так, каб потым не даводзілася перапісваць.

— Значыць, не імкняцеся ставіць сабе канкрэтныя рамкі па часе ці аб’ёме напісанага за адзін раз? Як арганізуеце творчы працэс: што замянае, а што дапамагае?

— Дазволю сабе правесці паралель з класікамі. Ці ведалі вы, што Андрэй Макаёнак лічыў сябе лайдаком: мог год не пісаць, а потым за два тыдні стварыць п’есу? А Міхась Стральцоў прызнаваўся, што не любіў працаваць і дакараў сябе за гэта, бо «не садзіўся ў час за стол — і перагараў». Вось і я, як чалавек творчы, змагаюся з лютатай, чакаю натхнення, а часам нават прымушаю сябе сесці за рукапіс. Акрамя таго, істотна не хапае часу.

— Ці ствараеце вы сюжэтны план? Ведаеце загадзя, што будзе ў канцы?

— Калі пісала «Сэрца Сакры», мела ў галаве схему тычны сюжэт, нават ведала, чым павінна ўсё скончыцца. Праўда, падчас рэдакцыі твора фінал трохі змяніўся. З кнігай, над якой працую цяпер, усё іначай. Героі самі вядуць мяне. Не ведаю, што будзе адбывацца далей і чым усё скончыцца, але так нават цікавей!

— Як у вас змянілася матывацыя да творчасці з часоў «Сэрца Сакры»?

— Мяне матывуе ўнутранае памкненне, я проста не магу не пісаць. Пачала ў 6 гадоў і не магу спыніцца. Калі садзілася за «Сэрца Сакры», проста хацелася падзяліцца з чытачом цікавай казачнай гісторыяй. Памятаю, калі дапісала раман, мама раздрукавала і сшыла яго ў сапраўдную кніжку. Вось гэта быў цуд! Дала пачытаць сябрам і знаёмым — усе былі ўражаныя.

— Што вас натхняе?

— Людзі, пачуцці, музыка, пахі, колеры, смакі... Навакал столькі ўсяго цікавага і прыгожага, варта толькі азірнуцца. Проста ідзеш вуліцай, заўважаеш нейкую дэталю — і адразу хочацца запісаць. З аднаго жэсту, з адной усмешкі можа нарадзіцца цэлае апавяданне.

— Каму першаму пакажаце новую кнігу?

— Вядома ж, маме, найлепшай сяброўцы, а таксама дачцэ-падлетку рэдактаркі маёй кнігі — Настасі. Менавіта яна першая ацаніла апошні варыянт «Сэрца Сакры». Варта, каб будучая кніга спадабалася менавіта падлеткам. Для мяне вельмі каштоўнае меркаванне маёй мэтавай аўдыторыі.

Гутарыла Дар’я СМІРНОВА

Падтрымліваў, натхняў, дапамагаў

Браніслаў Эпімах-Шыпіла як даследчык і дарадца

Браніслаў Эпімах-Шыпіла, 1929 г.

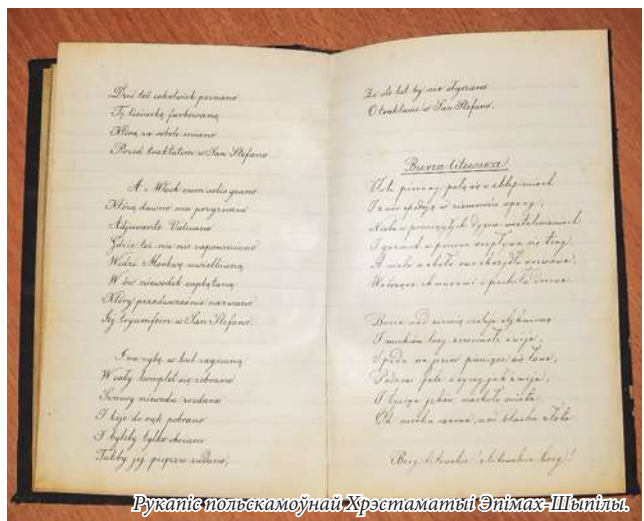
Даўно пабачылі свет томікі спадчыны і разнастайныя даследаванні жыцця і творчасці Янкі Купалы, Якуба Коласа, Цёткі, Язэпа Драздовіча, Вацлава Ластоўскага і іншых падзвіжнікаў беларускага руху пачатку XX стагоддзя. За гэтымі энцыклапедычнымі імёнамі стаіць асоба Браніслава Эпімах-Шыпілы (1859—1934) — дзеяча беларускай культуры, выдаўца, фалькларыста, мовазнаўцы, літаратуразнаўцы. Ён актыўна падтрымліваў беларускі рух: і матэрыяльна, і праз пэўныя сувязі ў Санкт-Пецярбургу, быў апірышчам у адміністрацыйным і грамадскім сэнсе для многіх творцаў. З новымі ідэямі ішлі менавіта да яго, бо ведалі, што дапамога ў іх рэалізацыі, вырашчыць юрыдычныя праблемы, забяспечыць прававы бок, дасць сваю кватэру пад юрыдычны (а часта — і фактычны) адрас. Тут адбываліся пасяджэнні суполак, у якіх браў удзел і сам гаспадар — як спецыяліст у падрыхтоўцы выданняў. Напрыклад, Уладзімір Самойла, намагаючыся выдаць на радзіме Купалаву «Жалейку», урэшце адпраўляе яе рукапіс Шыпілу ў Пецярбург, дзе той і арганізоўвае выданне зборніка...

Між тым выдання спадчыны самога Браніслава Эпімах-Шыпілы мы пакуль не маем. Падрыхтаваны да друку рукапіс знаходзіцца ў выдавецтве, збіраецца тыраж.

Дырэктар Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва, укладальніца зборніка і даследчыца творчасці Эпімах-Шыпілы Ганна Запартыка распавяла, пра што будзе гэтае выданне, а таксама пра тое, як збіраліся матэрыялы.

КРЫХУ З ГІСТОРЫІ

— Ідэя з’явілася на пачатку 2000-х, задумалі рэалізаваць яе разам з Віталём Скалабанам. Пачалі шукаць крыніцы, звярнуліся ў Нацыянальную бібліятэку. І тут

Рукапіс польскамоўнай Хрэстаматыі Эпімах-Шыпілы.

высвятляецца, што нават карткі з імем Эпімах-Шыпілы няма! Ён ніколі не друкаваўся ў зборніках. Хаця ўжо былі даследаванні, у тым ліку і Рыгора Семашкевіча, адносна асобы Шыпілы, але як аўтар у каталогу ён не фігураваў. Зборнік быў падрыхтаваны. Падтрымалі яго выданне айчыннымі навукоўцамі, сярод якіх быў і Генадзь Кісялёў. Ён жа напісаў і прадмову з ґрунтоўным асэнсаваннем ролі вучонага ў беларускім нацыянальным руху пачатку XX стагоддзя. Была акрэслена дзейнасць Браніслава Эпімах-Шыпілы як збіральніка беларускіх памятак, як супрацоўніка Інбелкульту, як чалавека, які стаяў ля вытокаў стварэння Акадэміі навук Беларусі. З’явіліся матэрыялы Ірыны Багдановіч, Аляксея Каўкі. Сабралі ўсе прысвячэнні Эпімах-Шыпілу, пачынаючы з Янкі Купалы да сучасных творцаў.

Але галоўную частку выдання мусіў заняць зборнічак «Беларуская хрэстаматыя», які Эпімах-Шыпіла рыхтаваў у 90-я гады XIX стагоддзя: ён перапісваў творы, якія былі тады папулярнымі, чыталіся на вечарынах. Многае з таго толькі таму і вядомае цяпер — творы даследаваны літаратуразнаўцамі і ўключаны ў розныя зборнікі, але сама шыпілаўская хрэстаматыя ніколі асобна не выдавалася. Тады ж мэтай было запісаць невядомыя творы.

На пачатку XX стагоддзя, калі беларускія пісьменнікі мелі першыя свае кніжкі, калі выходзіла «Наша Ніва», збіраць рукапісныя творы стала неактуальна, і «Хрэстаматыя» аказалася для Эпімах-Шыпілы накіштам запіснай кніжкі, куды занатоўваў тое, што было даспадобы. Ёсць меркаванне, што і ён сам — аўтар аднаго з вершаў. То-бок «Хрэстаматыя» — своеасаблівы дакумент свайго часу, а для нас — сведчанне таго, што бе-

ларускай літаратурай у XIX ст. цікавіліся, яна жыла ў рукапісах, творы гучалі на свецкіх сустрэчах (што было модным), а паэты прымаліся ў элітных дамах, падыгрывалі модзе часу.

На жаль, у 2000-х выдання не адбылося. Але да зборніка я вярталася, дадала каментары, працягвала збіраць звесткі. Атрымала ўнікальныя матэрыялы з розных фондаў гістарычнага архіва Санкт-Пецярбурга — асабістыя справы студэнта Эпімах-Шыпілы і бібліятэкара Эпімах-Шыпілы. Дакументы гэтыя аўтабіяграфічныя, падпісаныя многімі адказнымі асобамі: службоўцамі, выкладчыкамі ўніверсітэта, асобамі, звязанымі з грамадска-адміністрацыйнай дзейнасцю Эпімах-Шыпілы падчас яго жыцця ў Пецярбургу.

Потым дадаліся і пісьмы. Выправіліся некаторыя недакладнасці. Былі выяўлены фотаздымкі вучонага і яго таварышаў — беларускіх дзеячаў, з якімі ён ліставаўся. Такім чынам, зборнік пашырыўся да саліднага тома. Ёсць у рукапісе выдання і ўспаміны пра Эпімах-Шыпілу.

Хрэстаматыя ў томіку спадчыны будзе ў аўтэнтычным выглядзе, з тагачасным правапісам. Многія месцы ў ёй патрабуюць каментароў — яны зроблены; фразы, якія сустракаюцца на іншых мовах, перакладзены, пра аўтараў вершаў (а ў некаторых выпадках і адсутнасць аўтараў) падаюцца звесткі. Каб чытач мог атрымаць асалоду ад спасціжэння мовы, а праз яе — і атмасферы таго часу.

Адметна, што Браніслаў Эпімах-Шыпіла быў не проста бібліятэкарам, які нешта прымаў, рэгістраваў, выдаваў ці кансультаваў наведнікаў як бібліёграф, але меў шмат уласных прац, актыўна займаўся навукай. Таму ў зборніку будуць і бібліяграфічныя працы Эпімаха-Шыпілы, яго рэцэнзіі, якія ўдалося выявіць, публіцыстыка і слоўнік — уласныя дакументы вучонага.

Як вядома, Эпімах-Шыпіла быў адным з аўтараў «Меморыі прадстаўнікоў Беларусі па III канферэнцыі народаў», што праходзіла ў 1916 годзе ў Швейцарыі. Ведаў ён больш ад дваццаці моў, валодаў імі вольна.

ПРА ПРЫВАТНАЕ

— З сябрам, музыкам Юльянам Дрэізіным, Эпімах-Шыпіла перапісваўся на латыні. Для зборніка гэтыя тэксты з паштовак пераставарыў па-беларуску лацініст Алесь Жлутка. Паштоўкі захаваліся ў архіве Юльяна Дрэізіна.

Пры жыцці Эпімах-Шыпілы публікацыі былі, але захавалася не ўсё. Як прыклад — артыкул «Беларуская мова ў гімназіі»: даследчык адстойваў права выкладаць прадметы па-беларуску. Захаваўся і слоўнік Эпімах-Шыпілы: знаходзіцца ў архіве Санкт-Пецярбурга, яго выявіў Рыгор Семашкевіч і апублікаваў у «Полымі». Працуючы ў Інбелкультце, а пасля — у Акадэміі навук Беларусі, Эпімах-Шыпіла як мовазнаўца рэцэнзаваў самыя розныя працы. Адна з іх — выданне А. Сержпутоўскага «Казкі і апавяданні беларусаў Слуцкага павету». Рэцэнзія глыбокая, ґрунтоўная, з тлумачэннямі марфалогіі, фанетыкі і іншых асаблівасцяў гэтых казак.

Значную частку выдання складае эпістальярная спадчына Эпімах-Шыпілы — яго лісты да сяброў: Паўла Шыбанавы, Еўдакіма Раманава, Язэпа Драздовіча (будуць у друку ўпершыню). Ёсць і лісты да вучонага, у тым ліку і Купалавы.

Частку кнігі займаюць дакументы пра жыццё і дзейнасць Эпімах-Шыпілы. Тут жа і яго выдатны гімназічны атэстат, і розныя даведкі, дазволы на выезд на радзіму. Частка дакументаў датычыць сям’і вучонага, на той момант студэнта. Вучоны згадвае і рэкамендацыю Рыгора Янчавецкага, гімназічнага настаўніка, вядомага літаратуразнаўцы, да Пятра Палявога, пісьменніка другой паловы XIX стагоддзя. Такім чынам, біяграфія Эпімах-Шыпілы дэталізаваная. Вядома, што ў бібліятэцы ён працаваў больш ад 25 гадоў — уся праца ў гэтай установе дакументаваная.

Ёсць таксама і паказанні са следчай справы, якая была выяўлена ў архіве КДБ. Пасля, у 1930 годзе, Эпімах-Шыпілу выселілі з Мінску, не дазволілі жыць у Беларусі. Ён вяртаецца ў Ленінград — і пра тыя яго некалькі гадоў амаль нічога не захавалася. Ёсць толькі звесткі, што ён сустракаўся з вучоным Канстанцінам Пушкарэвічам, яму ж і перадаў на захаванне тое, што не паспеў (ці не планаваў) аддаць у Акадэмію навук. Гэта і Хрэстаматыя, і некаторыя рукапісы, і копіі дакументаў і твораў. Пушкарэвіч не перанёс блакады ў 1942 годзе, цяжка захварэў, а пры ім быў Бэндэ. Тое, што мы маем, — з фонду Бэндэ.

Браніслаў Эпімах-Шыпіла з сям’ёй сваякоў Тагалінекіх, 1912 г.

ПРА НЕЧАКАНЫЯ ЗНАХОДКІ

— Дзядзька Эпімах-Шыпілы апекаваўся малымі пляменнікамі, якія рана асірацелі: Браніславу было толькі дзевяць. Але сродкаў не хапала: праз матэрыяльныя праблемы Браніславу складана было вучыцца. Захавалася шмат яго праэнах Пецярбурга і Масквы пад дзявочым прозвішчам маці. Хутчэй за ўсё, яна зрабіла дабрачынны ўнёсак у фонд матэрыяльнага забеспячэння студэнтаў. Высветлілася таксама, што залатым медалём, як і Браніслава, узнагародзілі яго аднакласніка Іераніма Друцкага-Любецкага, які потым стаў грамадскім дзеячам Мінскай губерніі. Срэбны медаль атрымаў аднакласнік Леанід Окнаў, будучы літаратуразнавец і педагог, выкладчык Рыжскай Аляксандраўскай гімназіі, — такія людзі былі побач з Браніславам. Засталося поле даследаванняў — як яны ўплывалі на яго, як ён уплываў на іх светапогляд, успрыманне беларускай мовы і літаратуры, дый беларусаў увогуле.

Але самай неспадзяванай знаходкай стала «Хрэстаматыя» на польскай мове (яна збіралася ў 1870—1880-я гады). Аказаецца, з яе і пачынаў... Гэта было натуральным, бо Браніслаў паходзіў з каталіцкага асяродка — значыць, дома ў яго размаўлялі па-польску. У польскамоўнай «Хрэстаматыі» — вершы, напісаныя да падзелаў Рэчы Паспалітай, звязаныя з рухам супраціву пасля гэтых падзей...

Праз выданне, якое неўзабаве мусіць пабачыць свет, перад чытачом панарамна разгорнецца жыццё Эпімах-Шыпілы. Чытач зможа даведацца пра людзей з яго атачэння, якія падтрымлівалі ў тым ліку і тады, калі яму пагражалі арышты і судовыя працэсы...

Дарэчы, пасля смерці Эпімах-Шыпілы Тамаш Грыб пісаў да Адама Станкевіча, выказваючы думку аб неабходнасці выдання зборніка, прысвечанага памяці вучонага: «...Зрабіце гэта! Хай голас праўды прагучыць на ўсім абшары Беларусі, ад Вялікі аж да Ловаці, аж да Буга!» (пісьмо датуецца 1935 годам).

Яна БУДОВІЧ

Вечная варта ў нябёсах

«Літаратура — гэта жыццё,
але не ўсё жыццё — літаратура...»
Л. Галубовіч «Зацемкі з левай
кішэні».

XXI стагоддзе, падараваўшы чалавецтву шырокія магчымасці для камунікацыі і значна пашырыўшы інфармацыйны абсяг, у той жа час істотна звужае духоўны круггляд. І не таму, што чытаць сталі менш — наадварот: колькасць тэкстаў, што прадукцуюцца і спажываюцца, узрасла шматкроць. Толькі вось якасць... Айчынная літаратура таксама «разгубілася» ў гэтай размытасці і шматколёрнасці. За адносна кароткі тэрмін — апошнія два-тры дзесяцігоддзі — яна спазнала на сабе ўплывы напрамкаў з чатырох кантынентаў: ад лацінаамерыканскага магічнага рэалізму да еўрапейскага постмадэрну. На жаль, гэта не мела зваротнай сувязі, то-бок мы дагэтуль з'яўляемся ў асноўным рэцыпіентамі, а не донарамі. Прымаючы чужое, амаль не аддавалі ўзамен і таму пакуль што асуджаны рухацца па зачараваным коле. Вылузваючыся са скуры, нашы сучаснікі-літаратары навывперадкі стараюцца пісаць пад Пруста і Джойса, пад Павіча, Букоўскі, Паланіка... Але, акрамя блытаніны і гульні ў хованкі з сэнсам, нічога прыстойнага не атрымліваецца — эпігоны часам больш шкодныя за графманаў, прынамсі, апошнім цяжэй увесці ў зман неспрактыкаванага чытача...

Нехта павінен неўзабаве разарваць гэты замкнёны цыкл, выпусціць на шырокі прастор нашу, беларускую аўтэнтыку, пазнаёміць свет з уласцівым толькі нам ладам мыслення і адчуванням свету. Нешта падобнае, падаецца, здзейсніў нядаўна беларус з Падляшша Міхал Андрасюк, адзін з самых яркіх прадстаўнікоў літаратурнай суполкі «Белавежа». Падчас чытання яго новай кнігі «Поўня» (Беласток, 2018) не пакідае ўражанне, што вярнуўся ў родны сусвет, у бацькоўскую хату, да сваіх вытокаў. І ў той жа час няма налёту правінцыйнасці. Твор успрымаецца абсалютна еўрапейскім, але без каліўца прэтэнцыёзнасці, увесць дыялог з чытачом збудаваны не на інтэртэкстуальнасці (хаця і яна ў кнізе ёсць, але носіць пераважна міфалагічна-біблейскі характар), а на ўнутраных вобразах і паэтычных асацыяцыях: «...кроме гэтых сцен, кроме ложка і печкі, існуе яшчэ іншы свет. Ён схаваны ад нашых вачэй і ў далоні яго не ўзяць, але чалавек без яго ўсяго паўчалавека...».

Гэтыя бабуліны словы можна прывесці як прыклад стрыжнявой ідэі тэксту. Спаконвечны, традыцыйны свет нязменна прыцягвае, вяртае да сябе аўтара: «Пачынаю шкадаваць, ці не лепш было застацца там, у вёсцы, дзе кожнае слова ляжыць на сваім месцы, паміж травінкай і птушыным шчэбетам, дзе кожны вобраз чакае напагатоў, бяры, пераўтварай у літары».

Прастора «Поўні» рэчыўная, канкрэтная, без зацягнутых апісанняў, але напоўненая трапнымі характарыстыкамі. Увесь твор — аграмадны назоўнік, праз які аўтар спрабуе спасцігнуць і вытлумачыць нам наша безназоўнае. І ў той жа час — непаўторная метафорыка, баласаванне на мяжы рэальнага і ўяўнага, дзе мроя і сапраўднасць сплітаюцца ў калейдаскапічныя малюнак.

Пачынаючыся як гісторыя кахання ў сучасным Мінску, «Поўня» надалей трансфармуецца ў вандроўку ўглыб сямейнага радаводу, у рэфлексійны аналіз генетычнага коду, спробу пачуць і расшыфраваць пасланні мінулых пакаленняў, запісаныя на колцах спілаваных дрэў. Якім чынам гэта адбываецца? Вярнуўшыся ў Беласток, галоўны герой праз акно сваёй кватэры на чацвёртым паверсе адкрывае магчымасць падарожнічаць у часе. Самаідэнтыфікацыя робіцца навізлівай ідэяй і ўрэшце праецыруецца на ўсю радзінку. Праз матыў вечнай вандроўкі Андрасюк апісвае сваю, беларускую «сям'ю Буэндзіа». «Шмат гадоў іду і не ведаю, што ёсць дарога», — прызнаецца ён. Ягонны «сто год адзіноты» — гэта шлях, цягам якога спачатку далёкія продкі, пасля дзед Дзмітрый, дзед Алімпей, бацька галоўнага героя намацаваюць самасць. Галоўны герой — хлопчык Міша — расце, сталее і спасцігае сябе ў атачэнні родных людзей і аднавяскоўцаў. Нібыта ў маркесаўскае Маконда, штогод вяртаюцца сюды са сваім табарам цыган Пётро і цыганка Юлія з памаранчавымі валасамі, штогод хлопчык выбягае да зеленавокай варажбіткі, каб тая прадказала яму па далоні будучыню. Гістарычныя завірухі не абмінаюць гэтыя мясціны. Французы, рускія, палякі, немцы — усе імкнуліся прыўнесці ў спаконвечны неруш Белавежскай пушчы чужы парадак, навізаць свае правілы. Паратунак — у харастве: «прыгажосць — яна несмяротная і нікому не належыць», а таксама — ў духоўнасці: «...як толькі дзьмухне з усходу халодным ветрам, трэба запальваць

грамнічныя свечы і стаўляць у вокнах праваслаўныя іконы». Бо «...хутчэй дах нам на галаву праваліцца, чым той камунізм у Расеі».

А яшчэ — гэта матыў будаўніцтва новага ўласнага дома. Дзед Алімпей, захаваўшы старадаўні традыцый, шукае для аснова будынка дрэва Свабоды, Праўды і Кахання: «З падрубаў пачынаюць дом. Разумнейшыя за нас прыдумалі парадак свету і трэба нам яго трымацца. Іначай бобу з гарохам наварым, не дом». Але каб пачаць будаўніцтва, неабходна ссекчы старую ліпу, бо яна пагражае падмурку. Прыносіцца ахвяра: «сталёвыя зубы ўгрызаюцца глыбока ў горла старога дрэва... неданашаная восень атапае ледзь прыжоўклым лісцем на выслізганыя камяні брукаванкі». Хлопчык Міша ледзь не гіне пад ссечаным дрэвам, але прывід продка ў ільняной кашулі ратуе малога.

Старажытны сімвал трыадзінства наскрозь працінае тканіну твора. Тры грацы: Прыгажосць, Каханне, Нявіннасць; тры жанчыны: маці, сястра, каханая... Тры стадыі месяца — як тры стадыі чалавечага бытавання на зямлі: маладзік — поўня — ветах.... Ды і сам твор складаецца з трох раздзелаў, кожны з якіх выконвае непаўторную сэнсавую і эмацыянальную задачу.

Поўня для аўтара — гэта фаза інтэлектуальнага і духоўнага росквіту, сярэдзіна жыцця, час, у якім сканцэнтраваны фізічная моц і таямнічасць духу. Гэта і падняццё Сонца з Месяцам, мужчынскага і жаночага пачаткаў, як асновы для працягу ў наступных пакаленнях. Дадатковым сэнсам напаяўнае назву і даўняя легенда пра варажнечу двух братоў — Каіна і Авеля, выявы якіх адлюстраваны на месяцовым срэбры. Гэта ўяўляецца метафарай падзелу — на Усход і Заход, на царкву і касцёл, а паміж Сцылай і Херыбдай — звычайныя беларусы з іх зямнымі пакрычастымі лёсамі...

Седзячы на лавачцы перад бацькоўскім домам, галоўны герой «Поўні» пісьменнік і былы настаўнік Міхал (сам аўтар?) вядзе няспешныя дыялогі з продкамі. Парушана мяжа паміж гэтым і тым светам: мёртвыя паўстаюць, каб згуляць у футбол з вечнасцю, прычым апісваецца гэтая дзея даволі будзённа, нібы ўсё адбываецца насампраўдзе. Аднак гэтая сцэна нагадвае эпізод з іншага рамана — «Варашылаўграда» вядомага ўкраінца Сяргея Жадана, у якім галоўны герой па

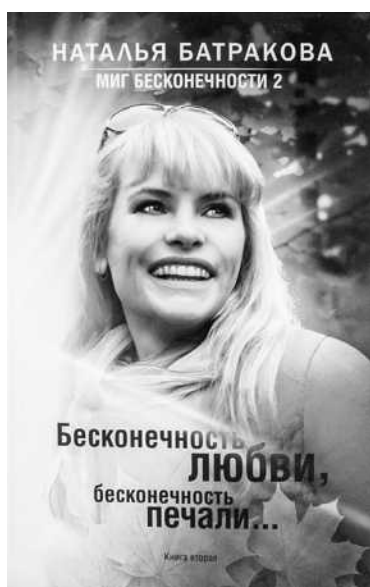
вяртанні на радзіму сустракае сваіх былых сяброў, яны таксама разам гуляюць у футбол, а пасля высвятляецца, што ўся каманда — нябожчыкі, іх імёны даўно пазначаны на магільных помніках. Ці чытаў Андрасюк Жадана? Хочацца верыць, што не чытаў, бо абодва аўтары ўздываюць у сваіх творах падобныя праблемы, і, магчыма, яны падсвядома натрапілі на адну і тую ж хвалю, дасягнулі моманту, дзе пісьменнік ужо не ўладарыць над сваімі персанажамі, а наадварот: тыя самі фарміруюць сюжэт.

Не варта шукаць у «Поўні» і якога-кольвек лінейнага аповеду ці паслядоўна-традыцыйнага разгортвання сюжэта — асноўны рухавік тут — пульсуючая эмоцыя і жывая асацыяцыя, няспынная экзістэнцыяльная плынь. Нездарма фінал адкрыты і варыяцыйны, аўтар пакінуў чытачу магчымасць самому вырашыць, што сталася з галоўным героем.

Вельмі важным падаецца тут і пытанне самавызначэння людзей, якія воляй гістарычнага лёсу апынуліся пад іншай дзяржавай, але адчуваюць сябе прыналежнымі да беларускай нацыі.

«Поўня» — гэта сапраўднае свята для чытача, які сціскае ад сучаснай літаратуры, які шукае ў прозе нетрывіяльнага і паэтычнага, якому даспадобы творцы кшталту Стральцова і Купрэва, які верыць, што продкі трымаюць над намі сваю вечную варту, што сны прывучаюць нас да вечнасці, а дзесьці ў вышыні, у Нябеснай бібліятэцы, на скрыжальных ужо занатаваны імёны тых, хто ахвяраваў і будзе ахвяраваць сабой дзеля Радзімы. Ёсць спадзяванне, што такі чытач яшчэ існуе.

Янка ЛАЙКОЎ

творчасць)? Ці не цікавей было б прыдумаць нейкія драбнейшыя намінацыі? Чытачам было б прасцей арыентавацца ў выніках прэмій, каб падабраць сабе чытво па густе.

А на якія намінацыі магла б прэтэндаваць... ну, чаму б не Наталля Батракова?

У аўтаркі вялікі досвед: некалькі выдадзеных (і па некалькі разоў перавыдадзеных) раманаў, кнігі вершаў,

Бяскончасць праз сусветы

інтэрв'ю, сфарміраваная чытацкая аўдыторыя з россыпам гісторый пра тое, як чарговая кніжка выратавала жыццё, і г. д. Сёлета ў выдавецтве *Excellent* выйшла другая кніга дылогіі «Міг бяскончасці 2», якая з'яўляецца працягам дылогіі «Міг бяскончасці».

Дык вось калі чытаеш гэтую кнігу Наталлі Батракавай (і, хутчэй за ўсё, тое ж датычыць астатніх кніг з дылогіі), узнікае дзіўнае пачуццё: пачуццё перапоўненай пустаты быццёвасці...

Яе апісанні нібыта пазбаўлены звышмэты пераадкрыцця. Быццам кожны новы кавалак рэчаіснасці «завісае» на стадыі самога працэсу рэканстрування. І гэткае «рэканструаванне ў нікуды» мне нешта нагадвае...

У кнізе Наталлі Батракавай, калі казаць пра непасрэднае сродкі выразнасці, гэта ўсё рэалізуецца вялікай колькасцю дзеясловаў. Гэта сведчыць пра «масавы» характар праявічнага твора, пра зададзеную аўтарам даступнасць. Некаторыя ж моўныя выразы (тыя, што тычацца не проста апісання рэчаіснасці, але апісання дзеянняў галоўных герояў, зробленыя ад трэцяй асобы) нагадваюць ужо і сцэнарныя моманты тэлесерыялаў, а дакладна — тыя, што знаходзяцца ў пачатку серый і пераказваюць змест серый мінулых.

Пры ўсім гэтым нельга казаць, што кніга напісана кепска. Мова «Міга-2» выконвае тыя функцыі, што былі закладзены аўтаркай. Нават штосьці робяць для развіцця

сюжэта. Таму, калі б усё ж такі існавалі літаратурныя прэміі з больш буйным драбленнем, па намінацыях, якія датычаць тэхнічных момантаў (па ўмоўнай «тэкстапэратарскай працы» ці «працы тэкставага дызайнера спецэфектаў»), гэтая кніга, на мой погляд, не атрымала б нічога, але магла б пазмагацца за намінацыю накшталт «паслядоўнасці і вернасці аўтарскаму почырку».

Вялікі цуд — сінтэз мастацтваў. Дзякуючы яму якой толькі проза за ўсю гісторыю свайго існавання ні паўставала: і вершаванай (французы П. Мэрымэ і Ш. Бадлер, рускія Н. Тургенеў і І. Аненскі), і блізкай да драматургіі (як, напрыклад, проза А. Чэхава, багатая на дыялогі), і, нарэшце, моцна звязанай з кінематографам (звязанай прынцыпам «мантажнасці», які можна ўбачыць шмат у якіх авангардыстаў XX ст.: ад А. Марыенгофа да Дж. Джойса). І што мы бачым пасля цэлага стагоддзя развіцця кінематографа і літаратуры? Дзесьці на паверхні кніжных прылаўкаў — літаратуру з вялікімі тыражамі, якая быццам нікому не перашкаджае, калі выкручвае прынцып «адчужэння» на выварат і робіцца пакорлівым васалам тэлесерыяльнай кінамовы.

Але ці трэба патрабаваць іншага ад масавай літаратуры?

Данііл ЛЫСЕНКА

Касмічнае прывітанне ад скульптара

«Мастацкая літаратура» выдала альбом, прысвечаны народнаму мастаку Рэспублікі Беларусь Івану Міско

Скульптурнага летапісца сучаснасці добра ведаюць не толькі ў нашай краіне, але і за мяжой, асабліва ў Расіі. Нарадзіўся на Слонімшчыне (ёй і аддзячыў нядаўна помнікам Льву Сапегу ў Слоніме), але жыццё звязаў з Мінскам. Галоўнай у сваёй творчасці скульптар абраў касмічную тэму. Надзвычай працавіты, ён і ў немаладыя гады шукае і рэалізоўвае новыя тэмы. Нядаўна ў Мінску быў усталяваны створаны ім Мемарыяльны знак у гонар касманаўтаў-беларусаў Пятра Клімука, Уладзіміра Кавалёнка і Алега Навіцкага.

Альбом «Іван Міско», выдадзены «Мастацкай літаратурай», сабраў шмат ілюстрацый, фотаздымкаў, якія адлюстроўваюць творчасць вялікага таленту беларуса ў шматасяжным развіцці. Іван Міско — аўтар скульптурных выяў касманаўтаў Ф. Туана (В'етнам), Р. Шармы (Індыя), Т. Акіямы (Японія), Ж. Гурагча (Манголія), С. Уільямса (ЗША), Германа Берагавага, Валянціны Церашковай, Пятра Клімука, Уладзіміра Кавалёнка, Алега Навіцкага... І, канечне ж, Юрыя Гагарына.

Шмат якія з задумаў застаюцца яшчэ праектамі будучых помнікаў. Фотаздымкі ў альбоме нагадваюць пра іх, ды нават болей: рашуча патрабуюць, каб яны, легендарныя асобы айчыннай культуры, постаці, якія, відавочна, цікавыя ўсяму свету, хутчэй выйшлі з майстэрні і прый-

шлі на вуліцы, плошчы, у паркі і скверы Беларусі.

У кнізе шмат фотаздымкаў асабістага, сямейнага характару. Іван Міско тым самым паўстае живою асобай, адкрывае ўласнае жыццё, паказвае сяброў, таварышаў, з кім ахвотна дзеліцца ідэямі, думкамі, каму адчыняе дзверы ў майстэрню, каму прыадчыняе ўласнае сэрца.

Вельмі многія работы скульптара — сведчанне яго высокай дружбы з пісьменнікамі Беларусі. Алег Лойка, Генадзь Бураўкін, Максім Танк, Мікола Мятліцкі... Талент вялікага скульптара сучаснасці паказвае нам яркіх, адметных асоб Беларусі і іншых краін.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Галоўная асоба шведскага мадэрнізму

У серыі выдаўца Зміцера Коласа «Паэты планеты», якая ўжо ўяўляе сабой сапраўдную бібліятэку сусветнай паэзіі, — навінка. Гэтым разам — зборнік шведскамоўнай фінскай паэтэсы Эдыт Сёдергран (1892—1923).

«Ты шукаў ветку, / а знайшоў плод. / Ты шукаў крыніцу, / а знайшоў мора. / Ты шукаў жанчыну, / а знайшоў душу — / ты расчараваны». Творы адной з галоўных асоб шведскага паэтычнага мадэрнізму «Выбраная паэзія» пераклалі Алеся Башарымава і Наталля Палавьяева. «Коласаўская» серыя сапраўды ўпрыгожана адметным зборнікам, які злучае і розныя часіны, і розныя паэтычныя культуры. На вокладцы выдання — партрэт Эдыт Сёдергран у капелюшы з пяром. Аўтар партрэта, напісанага ў 1917 годзе, — Кладзіна Рос.

«Бачыла я дрэва, вышэйшае за ўсе іншыя, / усё ў недасяжных шышках; / бачыла храм вялікі з рознасцежанымі дзвярыма, / і кожны, хто з іх выходзіў, быў бледны і дужы, / гатовы да смерці; / бачыла жанчыну нарумяненую, што, усміхаючыся, / гуляла ў цырк: ці ёй пашанцуе? — / і бачыла я, што яна прайграла. / І вакол усяго быў накрэслены круг, / які не пераступіць нікому».

Пры жыцці ў Эдыт Сёдергран выйшла толькі адна паэтычная кніга. І яна была ваража ўспрынята крытыкай. Але час, дзесяцігоддзі, якія прайшлі пасля зямнога жыцця таленавітай творцы, засведчылі ўнікальнасць яе таленту, прыўзнялі наватарства аўтара на недасягальныя вышыні. І сёння паэзія вечна юнай Эдыт, якая, між іншым, пачынала пісаць вершы і па-руску (нарадзілася ў Петраградзе), і па-французску, і панаемецку, падаецца на дзіва сучаснай і актуальнай, здольнай захапляць і ўраджаць і ў перакладах на беларускую мову.

Выданню кнігі ў серыі «Паэты планеты» (наклад — 250 асобнікаў) паспрыяла Фінскае літаратурнае таварыства ФІЛІ — Фінскі літаратурны абмен фінскага Міністэрства адукацыі.

Мікола БЕРЛЕЖ

Гары: абяцанні і дасягненні

Ён — выбітны французскі пісьменнік, класік французскай літаратуры. Міфатворца і літаратурны містыфікатар. Герой Другой сусветнай вайны і французскага Супраціўлення. Дыпламат і генеральны консул Францыі ў Лос-Анджэлесе. Акцёр і кінарэжысёр. Двойчы лаўрэат прэстыжнай Ганкураўскай прэміі (адзіны за ўсю гісторыю яе існавання). Кавалер ордэна Ганаровага легіёна. Чалавек, які валодаў рускай, польскай, англійскай ды, вядома, французскай мовамі. Пісаў па-французску і па-англійску. Чалавек, чыёй жонкай была легендарная актрыса і зорка «новай хвалі» Джын Сіберг.

Але сапраўднае яго імя Рамэн Гары, і нарадзіўся ён у Вільні, дзе правёў першыя гады жыцця (1914—1926). Яго вядома раман «Абяцанне на досвітку» быў выдадзены выдавецтвам «Янушкевіч» па-беларуску ў перакладзе з французскай Вольгі Колас, а яго трэць прысвечана менавіта віленскаму перыяду жыцця пісьменніка. Нягледзячы на тое, што твор аўтабіяграфічны, усё ж ён не толькі пра асобу аўтара. У першую чаргу — пра маці пісьменніка.

Маці Гары, як і героя «Абяцання на досвітку», была правінцыяльнай актрысай. Але, тым не менш, мела поспех у сталіцы Расійскай імперыі, нават выступала на адной сцэне з папулярным акцёрам Іванам Мазжухіным, які, дарэчы, часам завітаў праведцаў малога Рамэна.

З бацькам пісьменнік, як і герой яго твора, амаль не кантактаваў, той меў іншую сям'ю, разам з якой загінуў у 1942 годзе: спынілася сэрца за некалькі крокаў ад газавай камеры. Калі Рамэн Гары даведаўся, як памёр

Ішла вайна, Рамэн Гары апошні раз пабачыў маці восенню 1941 года ў бальнічным ложку перад тым, як вярнуцца ў часць. Неўзабаве яна памерла, але напісала сыну сотні лістоў і дамовілася з адной жанчынай, каб тая дасылала іх Рамэну. Ён быў упэўнены, што маці жывая, спадзеючыся на сустрэчу.

Віленскія старонкі рамана напоўнены атмасферай дарэвалюцыйнай і паслярэвалюцыйнай хвалі жыцця і побыту звычайных людзей, у асноўным яўрэяў (Рамэн паходзіў з яўрэйскай сям'і), далёкіх ад палітыкі. Адлюстраваны на старонках твора і крывавыя разборкі белых

бацька, адчуў сваю роднасць з ім, дараваў і прыняў.

Маці з дзяцінства рыхтавала будучага пісьменніка да славы. Усё, што ён атрымаў у жыцці, яна прадбачыла. З трохгадовага ўзросту сына казала, што ён будзе вялікім французам: «Мой сын стане французскім паланнікам, кавалерам ордэна Ганаровага легіёна, вялікім акцёрам драмы, Ібсенам, Габрыэле Д'анунціа. Ён будзе адзявацца ў Лондане!».

і чырвоных... Да таго ж дакладна намаляваны двор і дом № 16 на вуліцы Вялікая Пагулянка, дзе жыў аўтар. Дакладна таму, што дом той і зараз нікуды не дзеўся, адно змяніў лічбу на 18 і назву вуліцы: зараз яна называецца Басанавічуса.

Аўтар расказвае пра кранальныя і крыху жорсткія спробы маці зрабіць з сына спачатку вялікага скрыпача, пасля — танцора балета, матэматыка, вучонага, абавязкова чалавека вялікага, які б дасягнуў неверагоднага поспеху і славы. Спробы гэтыя выглядаюць не дзіўнымі, а дзівоснымі ў сваёй наіўна-непераможнай упэўненасці ў бліскучых перспектывах свайго дзіцяці. Пісьменніцкі поспех, ваенныя нястачы, кожны наступны крок рабіўся часткова дзякуючы маці, часткова дзеля яе.

Існуе меркаванне, што кожная кніга з'яўляецца аўтабіяграфіяй аўтара, таму ў выпадку з Гары трэба проста цешыцца геаметрычнай правільнасцю аўтабіяграфіі пісьменніка ў квадраце, акрэсленым ім самім. Зусім няважна, з кім мы маем справу: з вядомым пісьменнікам Рамэнам Гары або з галоўным героем «Абяцання на досвітку» — гісторыі аб мацярынскай любові і мары ды нялёгкім, магчыма, крыху бессэнсоўным, але прыгожым яе ўвасабленні любоўю сыноўняй.

Псеўданім Гары пісьменнік выбраў невыпадкова. Свайму сябру, крытыку Франсуа Бондзі, ён неяк сказаў: «Па-руску гары — гэта загадны лад дзеяслова гарэць; ад гэтага загаду я ніколі не ўхіляўся ні ў творчасці, ні ў жыцці».

Мікола АДАМ

за падзеяй

Найлепшы сярод роўных

Нягледзячы на меркаванні пра незапатрабаванасць зборнікаў паэзіі, штогод выходзіць шмат такіх кніг. Ацэньваць, якія выданні найлепшыя, з аднаго боку — традыцыя бессэнсоўная, бо ўспрыманне творчасці даволі суб'ектыўнае. З іншага боку, літаратурная прэмія — гэта адзін з інстытутаў, якія ў літаратурным працэсе служаць знакам якасці. Таму іх існаванне для літаратурнага працэсу вельмі натуральна і добра, бо гэта яшчэ і адзін з нешматлікіх спосабаў атрымаць матэрыяльную падтрымку творчасці.

Нядаўна адбылося ўганараванне Прэміяй імя Наталлі Арсенневай за найлепшую паэтычную кнігу на беларускай мове, выдадзеную ў 2018 годзе.

Прэмія ўручалася трэці раз. У гэтым годзе фармат крыху змяніўся. Поўны спіс складаўся з дваццаці сямі кніг, таму спачатку сябры журы вылучылі дзесяць твораў — доўгі спіс, а пасля кароткі — тры прэтэндэнты. У тройцы фіналістаў гэтага года аказаліся зборнік балад Уладзіміра Арлова «Паручнік Пятровіч і прапаршчык Здань», эпістлярная паэма Марыі Мартысевич «Сарматыя» і зборнік вершаў Надзеі Артымовіч «Краявід з невідочнай памылкай».

Менавіта такі шорт-ліст склалі сябры журы — паэт Дзмітрый Строцаў, паэт і загадчык музея Максіма

Багдановіча Міхаіл Бараноўскі, украінская пісьменніца і перакладчыца Марыяна Кіяноўская, літаратуразнаўца, доктар філалагічных навук Анжэла Мельнікава, паэтка і бард Лера Сом.

Цягам імпрэзы знайшоўся час і для невялікага інтэрактыву — конкурсу для гледачоў, у якім трэба было адгадаць па вокладцы аўтара і назву кнігі з поўнага спіса прэміі. Пасля абвясцілі галоўную навіну. Міхаіл Бараноўскі адзначыў, што спрэчак у журы было шмат, але пераможцу прэміі абралі адзінагалосна: кніга Марыі Мартысевич «Сарматыя».

Дар'я СМІРНОВА

Ігар КУЛІКОŪ

Неба

Я — ніхто. І маёмасць мая — нішто.
Бездыханны ў дыханным целе.
У адсутнасці я над ракою мастоў,
у магчымасці іх над плынню.
Я живу, каб сабою злучыць берагі, —
што ж над прорвай мяне расцеле?

Ганна КОМАР

Памяць цела бездапаможная,
як цеста, —
пакідаюць адбіткі пахі,
якія прыносіць вецер,
з чыйсьці машыны песня,
сілуэт дрэў пад вокнамі,
калі цёмна
і цёпла,
мапы і залы чакання,
світанкі на нераскладзенай канаве.

Памяць цела
бездапаможная,
як і само цела,
і як цеста,
і як цеплыня,
і як я
ўсё адно кахаю цябе...

мне хочацца запомніць вас знутры,
пакуль вы слухаеце
мой верш
на мове іолаху

Дар'я ЛЁСАВА

Хто ж утопча мяне ў залатыя снягі,
каб нарэшце скарыць вяршыню?
Я — ніхто, і маёмасць мая — нішто,
я — нідзе і ніколі болей.
Я магу яшчэ быць.
Не спяшайся.
Пастой.
Чуеш, вока ад неба коле?

Камета

Заснуў сабой —
прачнуўся сам не свой.
З акна аблезла лета,
агаліўшы восень,
і голь яе напоўніла пакой,
п'яная, як дыханне сосен.
Духмень яе даверыўшы грудзям,
я з ложка выбраўся за горад.
І клёк яе запаланіў мой цям,
пакуль я йшоў праз ранні солад.
Куды мне жыць, калі мяне няма,
таго мяне, што верыў знакам лета?
А восень ішпча: «Ты — зіма,
і я — твая
праз забыццё камета».
І я прыпаў да восеньскіх вабнот,

пра мора, што я абхапіла,
бы кіта,
пра тое, як пад вечар
хвалі замалёўваюць бераг —
мазок, яшчэ мазок,
як сонца плавіцца ад любові
да свету, пакуль я
намацваю ў ім слабіну,
пакуль я вырашаю чайкавы
спрэчкі і чытаю «Тысячу раніц»,
над морам засынае сонца,
і мурашы па скуры мяне казычуць,
і скура мора цяплейшая за маю,
вандроўныя птушкі аблізваюць
вусны рыбін,
у рыбін раты салёныя ад маўчання,
і неба было напісана для перакладу,
і я так хачу запомніць вас знутры.

поле ў качулках. жнівень.
адчуваеш сябе чужой.
глеба крышыцца,
і з цябе ападае бледнасць.
буслы будуюць гнёзды
з назапашанага былога,
а ты стаіш пасярэдзіне пожні,
і гул трактароў захрас у горле,
і табе зноў пара ехаць.

У роце гэтага горада
суха, нягледзячы на дажджы.
Я загалоўныя літары
пакідаю на апошні глыток.
Вільготныя алфавіты чужыя
прыманьваюць языкі нашых віз,
але не спатоліць смягу
закамянелых крылаў,
што мы так доўга расцілі,
каб лётаць, якія
ахвяравалі, каб не вяртацца.

І бярозы белыя абняць,
І забыцца, сцішыцца на свеце.
Колькі дзён магла Цябе маўчаць,
Сэрца заціскаючы, як вецер!
І сама дзіўлюся: як магла!
Як магла я вытрымаць такое?!
Колькі зор асыплецца з крыла
Самай найгарачаю тугою!

Твая бясконцасць...

1.
Песня — як водбліскі сонца,
Што вызірнула з-за хмары.
Гэта — Твая бясконцасць.
Гэта — туга мая, мары.

да полымя сыскоў здранцвелых,
і мёд мяне напоўніў смяглы рот,
і лістапад ухутаў нашы целы.

Бежанцы

Сусвет вакол гаворачы маўчыць.
Хто стане сёння слухаць нашы тайны?
Мы ёсць, хаця нас не павінна быць.
Мы — бежанцы — моў — зруйнаваных.

Ужо не той над намі небарыс.
Мы як у мёртвай готыцы арганы:
гучым уверх, а пыл нас цягне ўніз.
Мы — бежанцы — моў — зруйнаваных.

Дарогаў шмат пракладзена праз нас,
але пра нас недастаткова даных.
Нас дастаткова, каб забыць не раз.
Мы — бежанцы — моў — зруйнаваных.

Паўстанец

Ён быў гразою ды прыходзіў з высяў.
Ламаў, нязломны, тых, хто мог ламацца.
І той, хто падаў, прадчуваў сабой:
«Узвіся!»

І паўставаў, каб стаць паўстанцам.

у цішыні майго цела
варочаецца з боку на бок
забыты сон,
акісляецца з'едзеныя яблыкі,
кроў выпырсквае астрамі,
сіпяць мышцы, ламаецца
голас звязак і сухажылаў,
крыклівы пот
раскатурхвае поры,
ды толькі слёзы — цішэйшыя
за цішыню
не чуюць маёй глухаты
перад шматгалоссем лёсу...

я прачнулася, слабая і хворая,
з адным жаданнем —
каб са мной паляжаў, пяшчотна,
нехта, хто не хоча мяне,
перабірала сябровак,
сяброў, неабходных
і не магла выбраць,
тады ўспомніла маму —
прыехаць і легчы ёй пад бачок,
зрабіць яе самай шчаслівай
мамай, але я не магу,
таму што, калі я хварэла,
яна правярала тэмпературу
і давала таблеткі,
а не клалася побач,
а не спявала мне,
а не плакала разам са мной
і не прасіла: «Даруй, дачушка,
што мяне не навучылі пяшчоце».

Пакой памірае
разам і
без
прывідамі,
забудовамі,

Гэта — мая спапалёнасць
Ад думак аб ішчасці.
Гэта — вершы з палону,
З таго, што не скласці.
2.
О, гэтае любасці мора!
І Ты, што не збыўся мне ўчора!
Я зла на Цябе не трымаю,
Бо ёсць у Цябе дарагая.

Даруй, што і сёння — адзіны.
Нібы да Цябе — да Радзімы
Горача я прыпадаю.
Хай так да Цябе — дарагая!

Зазірнуў Ты праменна ў душу,

Ён быў пажарам ды шугаў вясною.
Паліў, няпальны, тых, хто мог заняцца.
І той, хто ўспыхваў, прадчуваў сябе
зарою.

І паўставаў, каб стаць паўстанцам.

Ён быў маўчаннем і здараўся ў смерці.
Сцішаў, нясцішны, тых, хто мог
расстацца.
І той, хто гінуў, прадчуваў яго у сэрцы.
І паўставаў, каб стаць паўстанцам.

Край

Наш родны край — на ростанях заўсёды:
радзіцца ў ім — не значыць жыць у ім.
Ён інашай — вогненнай — прыроды:
Ён ёсць датуль, пакуль мы ім гарым.
Яго зямля — крыжовыя пуціны,
што на зямлі нябачныя вачом.
Яны з сардэчнай вылеплены гліны,
у іх бяздоннай волі чарназём.
Наш родны край — на ростанях заўсёды:
расстацца з ім — растаць у цёме дарог.
Ён інашай — вогненнай — прыроды:
да неба ён стажарыць сэрцаў стог.

бзікамі,
зімовымі зорамі
ранкам, а пятае,
акурат як прыходзіць сон
пад дзіньканне будзільніка,
пад звон.
Я прымаю,
але трымаю

Нараджаешся ў поўню, нібыта
ўпершыню.
Неба ссынае рыбам поўныя прыгаршчы,
яны ловяць ратамі соннымі гэта
салёнае,
гэта самотнае слова «люблю».

Коўш перапоўнены і хіліцца мыском,
рассыпае ў мора нябесны цукар.
Ты нараджаешся, нібы ныраеш у яго
наскокам —
з грукатам.

Акулы аблокаў палююць на чоўны
каханкаў,
ччч...
Светлякі выпаўзаюць на бераг вітаць
сваю каралеву,
што нарадзілася ў поўню і мае ключы
да сэрца хваляў, да сэрца залевы
і да твайго.

стрымана іду ўніз
па каменьчыках
востра і холадна
я хачу дайсці да вады
не параніўшыся
я намацваю прастору
паміж вастрынёй і холадам
ненадзейна
і ніхто не абяцае
што будзе цёплай вада

Дык скажы хоць мне слоўца, прашу!
Хоць адно — ад якога цяплей,
Хоць адно — і мне стане святлей.
Ды шчаслівых — не гавораць,
Проста так праходжым не дораць
Сваё сонца, свае квяты.
...Горка думаю пра сады.

Вось і ўсё. Нават не снегапад,
А пад карань змятае бура.
Пазрывала і дахі з хат,
І руйнуе, і ўсё яна бурыць!

За каго б яшчэ раз у жыцці
Ухапіцца, як колісь малая?
Дзесьці ходзіць на свеце адзін
І, як я, вось гэтак гадае...

Іван ЛОСІКАЎ

Вечарэла. Наш прагулачны параход толькі што адшвартаваўся ад гарадской прыстані і, набіраючы хуткасць, узяў напрамак да пункту прызначэння. Некаторыя непаседлівыя жанчыны пачыналі ўжо нават збірацца. А мужчыны, што паспелі перазнаёміцца за час турыстычнай вандрожкі, усё не маглі нагаварыцца: рассяліся на палубе хто дзе і баілі байкі. Спярша, праўда, травілі анекдоты, а пазней пачалі апавядаць пра свае рыбацкія прыгоды. Хутчэй за ўсё, падштурхнула іх да гэтага купка хлопчыкаў з вудамі, якія на процілеглым беразе раз-пораз выцягвалі нейкую, хутчэй за ўсяго, драбязу, але радасці было ў іх на ўсё наваколле.

Падсеў да мужчын і я.

— Бач, якія шчаслівыя! — заўважыў адзін з іх, паказваючы на рыбакоў. — Самому б зараз узяць вуды ды пасядзець на беражку. Эх!..

— Не кажы... Хаця няма той рыбы, што раней была...

— Тут твая праўда, — пагадзіўся Мірон Цімафеевіч, мой сусед па кубрыку. — Але гэта асобная размова. Раней як было? Сеткамі, нератамі, вяршамі і рознымі іншымі снасцямі — усё і не прыгадаеш — лавілі... І ўсім, што цікава, рыбы хапала. А сёння забаронена імі карыстацца, а на вуду многа не агораеш. У дзеда мойго, помню, човен быў... А сёння хто выдзяўбе яго, човен той, з камля дуба? Пакажыце мне яго!

— Мірон Цімафеевіч, — не ўтрымаўся я, — вы, помніцца, абяцалі мне якраз і расказаць пра чаўны і іх гаспадароў — пра сівых і барадатых рыбакоў? Раскажыце вось тут, на палубе, няхай і іншыя пачуюць...

— Ды не забыўся, не, — адмахнуўся той, коса зыркнуў на мяне. — Але неак адразу вось так і не магу... З духам сабрацца, ці што, трэба... Можна, пра іншае спярша?... А потым і пра чаўны... Я памятаю, анягож... У нас яшчэ часу процьма. Паспею... Плыве параход? — ён пакруціў галавой па баках, нібы хацеў на свае вочы пераканацца, што і як.

— Плыве, — адказаў яму нізенькі і шчуплы мужычок у капелюшы.

Пэўны час маўчалі.

Настасся НАРЭЙКА

Ссечанае дрэва не паспявае развітацца са сваімі скарачамі. Яно запамінае толькі халодны, востры дотык сякеры, а потым — нічога. У дрэва не стае часу думаць пра карані. У яго — свой шлях. І яшчэ невядома, чым стаць лепш: шафай, кнігай ці жывым агнём. Ва ўсялякім выпадку, выбар не за дрэвам. А карані? Карані памятаюць сваё дрэва да скону...

Я прыехала першая ў той халодны восеньскі дзень, села на лавачку, усыпаную чырвоным кляновым лісцем, і схавала халодныя рукі ў кішэні паліто. Побач са мной стаяла вялікая дарожная сумка, поўная падарункаў для мамы і старэйшай сястры. Ленка павінна была прыехаць наступным аўтобусам. Ужо бралася на вечар, калі ён, крэкчучы на выбоінах, падкаціў да прыпынку. На пранізлівы вечер выйшла толькі адна пасажырка — мы абняліся.

Матуліна хата сустрэла нас дрогкім жоўтым агенчыкам у акне кухні. Ленка ўваходзіла першай, я — следам, і абедзвюм было няёмка, сорамна за тое, што так рэдка завітаем, што за работай і сямейнымі клопатамі забываем пазваніць... Мама ніколі не папракала, але гэтае ўсёдараванне гняло больш, чым шчырая крыўда. «З днём нараджэння!» Яна паднялася насустрач з вільгот-

На палубе

Апавяданне

— А куды ён дзенецца! У яго заданне такое — плыць. Так-так, на чым гэта я спыніўся?

Мужчыны здзіўлена пераглянуліся: а сапраўды, на чым?

— Ага, успомніў... Іншы раз памяць барахліць, халера такая... Едзем мы, значыць, на гэтым калёсным параходзе і ў вус не дзьмем, — абвёў нарэшце нас позіркам Мірон Цімафеевіч. — Я тады быў у такім узросце, калі самы раз кахацца... І не хвалюся, не прапагандую сябе, а скажу шчыра: асобы жаночага полу мяне чамусьці заўважалі, не абыходзілі ўвагай, хаця я, бачыце ж, не прыгажун... Але ім, як кажуць, лепш ведаць, каго кахаць, каго — не. Мне, напрыклад, без іх яшчэ лацвей жылося, і шукаў жанчын не я, а яны — мяне. Але бліжэй да справы... Плывём, значыць, на тупой пасудзіне, плывём, а горад усё яшчэ бачыцца на гарызонце. Гэта вам, хлопцы, не ракета на падводных крылах — гадзіна, дзве язды, і сотню кэмэ як карова языком злізала... А тут піліш, піліш і да абеду ледзьве паўсоткі прачухаеш. І ўсё ж я любіў плаваць на гэтых калёсных параходах. На іх, калі ты пры грашах, можна было адпачываць як каралю. Тут табе і буфет, дзе прадавалася гарэлачка і рознае віно на разліў, і сталоўка з афіцыянткамі, і салоны ад першага да трэцяга класа. У трэцім класе ехала шэрая маса, а вось у другім і першым — публіка ўжо намнога больш салідная, намнога!.. Чаго не хапала на гэтым параходзе, дык гэта футбольнага поля, хаця верхняя палуба была такой, што на ёй хлапчукі смела маглі б і мяч паганяць.

Справа была якраз у чэрвені, і ўсе пасажыры высяпалі на палубу.

— Як вось мы цяпер, — хехекнуў Ваня Трошкін.

— Амаль што так, толькі нас тады было — ого колькі! — Мірон Цімафеевіч ускінуў падбароддзе. — Гляджу: каля адной маладой прывабнай асобы ўюцца перастаркі-хлюсты, толькі яна на іх — нуль увагі, а не-не ды і кіне на мяне пагляд. А? Як?

— Ідзі ты! — падыгрывае ўсё той жа Ваня Трошкін.

— Не перашкаджай, — бурчыць апавядальнік, — а то не паспею галоўнае расказаць. І так скарачаюся...

Ваня Трошкін прыклаў руку да грудзей: слухаюся, так і быць. Прабач.

— Аднак і я сабе цану ведаю і бачу, што не па Сеньку шапка. Куды мне, думаю, да яе? І не гляне ў мой бок, ды і размаўляць з жанчынамі я не мастак, скажу шчыра. А маладыя жанчыны, ясная справа, любяць... У каго, значыць, язык падвешаны... А чаму я пра сябе так падумаў? Ды таму, што гэтая дамачка падалася мне ледзьве не прафесарам, а калі жанчына прафесар, то, самі разумеете, не той фармат. Вось я таму і здзіўіўся, што яна кідала позірк і ў мой бок...

Да скону

Абразок

нымі ад слёз вачыма, у старанна адпрасаванай святочнай суценцы.

Пацалункі, пажаданні, пачастункі і падарункі. Гарачы чай з тварожным пірагом, які заўсёды так добра ўдаецца маме, а ў нас з Ленкай то не падымецца, то падгарыць. Размовы... Гаворым звычайна мы: пра работу, мужоў, дзяцей... А яна ўважліва слухае, смуткуе і радуецца, часам змахвае слязінку, прыгаворваючы: «Як шкада, што таткі няма з намі...» Сем гадоў няма.

А потым мы гартаем стары фотаальбом, уладкаваўшыся на канапе, — мама пасярэдзіне. Яе рукі, цёмныя, як зямля, асцярожна перагортваюць старонкі і танючую паперу паміж імі. Маіх фатаграфій тут — безліч, а Ленчына адна. Нам цікава, чаму так, але мы не пытаемся, бо мамін твар палатнее, калі нават адным неасцярожным словам закрунуць гэтую тэму. Так і сёння. Ленка сама як мага хутчэй імкнецца перагарнуць старонку са злашчасным здымкам, але мама раптам не дазваляе гэтага зрабіць. Па маёй скуру прабягае мароз. Прадчуванне?

Маці асцярожна вымае з пажаўцелых вуталкоў Ленчыну фатаграфію і праводзіць дрыготкім вузлаватым пальцам па няроўна абрэзаным краі.

Я адчуваю, як цяжка ёй пачаць, і таму пытаю:

— На гэтым здымку быў нехта яшчэ?

Мама ўздрыгвае.

— Хто? — Ленка не можа стрымаць хвалявання.

— Ваша сястра. Зою.

Мы не можам вымавіць ні слова, і матуля пачынае свой аповед.

— Тады была вайна, дзеткі. Калі яна пачалася, цябе, Марыя, яшчэ не было на свеце, а ты, Лена, толькі-толькі адсвяткавала свой другі дзень нараджэння. Аднак быў ён не толькі твой, але і яе... Зоін. Яна была старэйшая за цябе на 5 хвілін і дакладная твая копія. Бацька ваш

— Бліжэй, бліжэй да справы, — прыспешыў апавядальніка адзін з нашых зацікаўленых слухачоў. Чым скончылася ўсё? Соль, соль давай!

Мірон Цімафеевіч падняў на яго строгі пагляд:

— Не спяшай! Не адразу я здагадаўся, прызнаюся, навошта яна на мяне так пазірае. А я ёй, як потым высветлілася, патрэбен быў не для навукі, а для іншай справы...

Мужчыны дружна зарагаталі і запляскалі ў ладкі: ка нечне, справа вядомая — тут і дурню ўсё зразумела!.. Ша, слухаем далей. Ну-ну.

— Усё да гэтага ішло, між іншым, пра што вы думаеце. Мы і рыбу лавілі, і разам смажылі яе. Бачу, горнецца да мяне. Не сляпы. Спрабаваў пацалаваць — засланілася рукамі рашуча так: не-не! Ну, думаю, можа і сапраўды рана, нельга так з наскоку. Цярплю. Чакаю... Яна да мяне і ў пакой заглядае, і я да яе заходжу як да сваёй жонкі. А далей справа не ідзе. Сцяна. Нічым не ўзяць. А тады ўжо, перад самым ад'ездам з турбазы, яна мне вазьмі і скажы: «Ты, Міроша, не крыўдуй, што я табе адмовіла... У мяне муж добры. Яго аднаго кахаю... Я ніколі яму не здраджвала і не збіраюся гэта рабіць... Дзякуй вялікі: мне было добра з табой...»

Мужчыны ўцягнулі паветра на ўсе лёгкія: ну, штучка!..

— А я, шчыра сказаць, пачуўшы такое, аслупянеў. Дык і пытаюся: а чаму адразу так не сказала? Я б, можа, каго іншага знайшоў... Навошта было дражніцца? Усё роўна ж мая не паверыць, што ёй не здрадзіў. Ці не тое кажу, хлопцы?

Хлопцы маўчалі. Нехта з іх чухаў патыліцу, хтосьці глядзеў на блакітную роўнядзь вады. А Мірон Трафімавіч устаў, працёр насоўкай шкельцы акулараў і ціха, роздумна прамовіў:

— Не ўсе, аказваецца, бабы даступныя на турбазах ды ў санаторыях. Ёсць, ёсць і такія, што трымаюць сямейную марку. Высока трымаюць. Уцямілі? То-та ж. Я цяпер часта ўспамінаю тую жанчыну... І зайздросчу яе мужу. А пра чаўны ды старых рыбакоў я вам, сябры мае, раскажу як-небудзь іншым разам... Вы ж самі захацелі спярша пачуць пра мае прыгоды на турбазе... калі маладзейшым быў... Так што не крыўдуйце... Падплываем... Пара збірацца... Вунь, жанчыны ўжо заварушыліся...

І ён моўчкі патупаў ад мужчын, якія па-ранейшаму сядзелі на палубе. Мусіць, кожны з іх падумаў: бач ты, ёсць, аказваецца, верныя жонкі, калі перад такім волатам, як Мірон Цімафеевіч, устаяла. І яшчэ, здагадваюся, кожны з іх падумаў: цікава, а як бы мая павяла сябе на яе месцы?..

пайшоў на фронт, а я засталася з блізнятамі ў напалову спаленай фашыстамі хаце. Пісьмаў так і не дачакалася, але верыла, шчыра верыла, што жывы мой Міхась. Вось і не памылілася. Бог кожнаму дае па веры яго. Між тым надыходзіла першая ваенная зіма. У мяне заставаўся адзін мех мукі — і ўсё. Начамаі, паклаўшы дзяцей спаць, я думала, як жыць далей, але, акрамя галаўнога болю, такія роздумы нічога не прыносілі. Блюзнёрская ідэя аб тым, што з адным дзіцем пратрымацца яшчэ можна, не з'яўлялася тады ў маёй галаве. Я клінуся, Лена! Але... прыйшоў ён. Павел. Паліцай, які пасля знікнення Міхася пачаў заляцацца да мяне, але атрымаў ад варот паварот. Прыйшоў і прапанаваў страшную рэч — аддаць адну з дзяўчынак у прытулак для сірот, што адкрываўся ў горадзе. Там абяцалі даглядаць, апрацаць, а галоўнае — карміць. Я выгнала Паўла, але пасля... рашылася. «Так выратую абедзвюх», — супакойвала я сябе. Заставалася толькі выбраць. Але як? Вось лёс і вырашыў усё за мяне. Я загадала: якая з вас першай заплача ноччу, тую і аддам... Павел адвёз Зою ў горад, а я праводзіла яе, як у апошні шлях, нібы ведала.

— Ты шукала яе, мама? — Лена ўважліва ўгледзелася ў свой (і Зоін таксама) тварык на фота.

— А як жа? І я, і Міхась. Прытулак эвакуіравалі. Вось усё, што мы змаглі даведацца. Я была слабая. Я не толькі не расказала пра гэта вам, я яшчэ і фатаграфіі ўсе спаліла. Баюся сваёй віне ў вочы зірнуць.

— Не трэба! — мы абнялі маму з двух бакоў.

— Цяпер мне лягчэй...

Мама паклала галаву на плячо Лены. Так мы і сядзелі, уяўляючы сабе Зою, якая жыве цяпер недзе (што жыве, мы не сумняваліся), працуе, гадуе дзяцей і нічога не ведае пра нас. А за акном вечер шпурляў пад ногі адзіночым вандройнікам прыгаршчы чырвоных кляновых лістоў. Яны больш не вернуцца на свае галіны...

млын навін

З нагоды 80-годдзя ўз’яднання БССР Нацыянальная бібліятэка Беларусі запрашае на новую выстаўку. У галерэі «Атрыум» пачаў працаваць выставачны праект «17 верасня 1939 года. Ты з Заходняй, я з Усходняй нашай Беларусі».

У кніжна-фотадакументальнай частцы экспазіцыі прадстаўлены арыгіналы дакументаў з Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусі, афіцыйныя фотаздымкі з фонду Беларускага дзяржаўнага архіва кінафотадакументаў, літаратурныя водгукі беларускіх паэтаў на ўз’яднанне Беларусі, уласобленыя ў кнігах і перыядычных выданнях з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, артыкулы з газет «Советская Белоруссия» і «Звязда» за 1939 год.

У мастацкай экспазіцыі — работы айчынных мастакоў-графікаў, якія перадаюць настрой аб’яднанага народа. Шчырыя ўпэўненыя твары, працоўныя рукі, адказныя прынцыповыя характары герояў графічных сюжэтаў яскрава малююць будні БССР 1960—1980-х гадоў. Унікальная, моцная акадэмічная школа графікі савецкага рэалізму прадстаўлена фондам Нацыянальнай бібліятэкі.

Тут можна ўбачыць работы Г. Паплаўскага, Л. Рана, М. Селешчука, У. Моўчана, К. Ціхановіча, Я. Бусла, А. Паслядовіча, М. Басалыгі, Э. Агуновіча, С. Геруса, А. Кашкурэвіча, У. Шаранговіча. Графіка ў розных тэхніках (лінагравіюры, афорты, лінарыт) — прыклад агітацыйнага мастацтва, вельмі папулярнага ў савецкія часы. Унікальны мастацкі пласт захоўваецца ў фондзе «алмаза ведаў», даючы магчымасць наведвальнікам бібліятэкі пазнаёміцца з досведам ранейшых пакаленняў.

У межах выставачнага праекта адбылася прэзентацыя электроннага рэсурсу «Беларуская літаратурная спадчына. Часопісы 1919—1939 гг.», дзе прадстаўлены айчынныя літаратурныя часопісы, якія друкаваліся на тэрыторыі БССР і Заходняй Беларусі з 1919 па 1939 гады. Гэта больш як 1300 нумароў з фондаў Нацыянальнай бібліятэкі, Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь, Бібліятэкі Акадэміі навук Літвы і іншых інфармацыйных устаноў нашай краіны і замежжа.

У Брэсце ў межах мерапрыемстваў, якія ладзяцца з нагоды надання гораду статусу «Культурная сталіца Садружнасці 2019 года», адбылося выязное пасаджэнне Бібліятэчнай асамблеі Еўразіі (БАЕ), арганізатарамі якога выступілі Брэсцкі гарвыканкам сумесна з БАЕ пры падтрымцы Міждзяржаўнага фонду гуманітарнага супрацоўніцтва (МФГС).

У міжнароднай канферэнцыі «Кніга ў фарміраванні інтэлектуальнай культуры народа» бралі ўдзел кіраўнікі нацыянальных бібліятэк краін Садружнасці: Расіі, Азербайджана, Беларусі, Казахстана, Кыргызстана, Малдовы, Таджыкістана і Узбекістана. Асноўная задача канферэнцыі — ацэнка сучаснага стану і перспектывы адзінай інфармацыйнай прасторы ведаў краін Садружнасці, вызначэнне ролі кніжных калекцый у фарміраванні інтэлектуальнай культуры. Напярэдадні 75-гадовага юбілею Перамогі на форуме былі прадстаўлены тэматычныя інфармацыйныя рэсурсы нацыянальных кніжніц пра Вялікую Айчынную вайну.

Акрамя прафесійных зносін, удзельнікі выязнога пасаджэння БАЕ сустрэліся з кіраўніцтвам горада, бралі ўдзел у паэтычнай акцыі «І слова Пушкіна гучыць...» у гонар 220-годдзя з дня нараджэння паэта, усклалі кветкі да вечнага агню мемарыяла «Брэсцкая крэпасць-герой» і інш.

У Слуцкай гарадской бібліятэцы-філіяле № 1 прайшоў Дзень адкрытых дзвярэй «Бібліятэка — чароўнае месца, дзе кнігам не сумна, дзе ўсім цікава», прысвечаны Дню бібліятэк. У межах імпрэзы для дарослых наведвальнікаў ладзілася кніжная выстаўка «Запашэнне ў тур цікавых кніг», а бібліягід прапанавала чытачам выданні для душы і добрага настрою. Пры ўваходзе ў кніжніцу чытачоў сустракала фотавыстаўка «Тут кнігай радуецца сяброў і душу грэюць добрым словам», дзе былі прадстаўлены фатаграфіі з розных мерапрыемстваў, якія ладзіліся ў бібліятэцы на працягу многіх гадоў. Бібліятэкар Людміла Дробыш правяла пазнавальную гадзіну «Роля бібліятэк у сучасным грамадстве». Для дзяцей арганізавалі прагляды літаратуры «Кніжкі для самых маленькіх», «Кніжная вясёлка», прапанавалі ўзяць удзел у бібліядартсе «Ведаеш — адказвай, не ведаеш — прачытай».

Самых актыўных наведвальнікаў запрасілі на гадзіну чытацкіх задавальненняў «Добры свет любімых кніг», дзе яны пазнаёміліся з навінкамі краязнаўчай літаратуры, падзяліліся ўражаннямі аб прачытаных кнігах, узялі ўдзел у паэтычным марафоне «Гаворыць сэрца роднай мовай» і чыталі вершы любімых беларускіх пісьмнікаў. У чытальнай зале разгарнулася выстаўка «Свет захапленняў чытачоў», якія пастаянна вывучаюць часопісныя і кніжныя навінкі па рукадзеллі і змаглі прадэманстраваць рэчы, зробленыя ўласнымі рукамі.

Міра ІЎКОВІЧ

Мода на чытанне не знікае

Амаль палова жыхароў нашай краіны па статystыцы з’яўляецца карыстальнікамі кніжніц, у выніку на 2,4 тысячы чалавек прыходзіцца адна публічная бібліятэка. А значыць, Дзень бібліятэк — не толькі прафесійнае свята работнікаў бібліятэчнай сферы, але і важны дзень для ўсіх аматараў чытання.

Штогод 15 верасня ў Беларусі адзначаецца Дзень бібліятэк — свята, устаноўленае ўказам Прэзідэнта ў 2001 годзе па ініцыятыве Беларускай бібліятэчнай асацыяцыі.

віншуем

Зноў у пераможцах

Пошукавая і даследчая праца астравецкіх бібліятэкараў адзначана высокай узнагародай

Дваццаць сёмы раз Нацыянальная бібліятэка Беларусі падвяла вынікі конкурсу «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры». Астравецкая раённая бібліятэка актыўна ўдзельнічае ў творчым спаборніцтве. Перамога ў 2014 годзе была нечаканай і ганаровай — трэцяе месца ў намінацыі «Навацыі ў галіне бібліятэчнай справы». І вось новае дасягненне: у намінацыі «За пошукавую і даследчую працу» наша кніжніца атрымала трэцюю прэмію.

Да гэтай перамогі супрацоўнікі аддзела бібліятэчнага маркетынгу ішлі шмат гадоў: ладзілі экспедыцыі, занатоўвалі ўспаміны старажылаў, адшуквалі этнаграфічны матэрыял. У выніку набіраўся важкі краязнаўчы матэрыял: легенды і паданні, летапісы вёсак, даведкі пра знакамітых людзей, гісторыка-культурныя каштоўнасці і інш. Дарэчы, пазнаёміцца з гэтай інфармацыяй можна на сайце кніжніцы.

Стварэнню ґрунтоўнай краязнаўчай базы дапамагла гісторыя самой Астравеччыны — менавіта гэта стала галоўнай тэмай конкурснай работы. Дзякуючы маштабнаму энергетычнаму праекту ў краіне — будаўніцтву АЭС — Астравецкі раён імкліва ператвараецца з сельскагаспадарчага ў прамысловы цэнтр з сучасным горадам энергетыкаў і багатай сацыяльна-культурнай інфраструктурай. Планаецца, што насельніцтва горада павялічыцца амаль у тры разы і яго жыхарамі стануць людзі розных нацыянальнасцяў, прафесій, узросту. А з’яднаць іх агульнымі інтарэсамі, даць пачуццё ўтульнага і гасціннага дому могуць многія фактары, у тым ліку і гісторыя астравецкага краю.

Краязнаўчая дзейнасць раённай бібліятэкі разнапланавая: пошук і набыццё дакументаў, іх апрацоўка, алічбоўка, размяшчэнне іх на сайце ўстановы. Ладзім краязнаўчыя экспедыцыі, падчас якіх занатоўваем не толькі расповеды вяскоўцаў, але і запісваем на відэа фальклор, ствараем відэапрэзентацыі і слайдшоу. Працуем над алічбаваннем летапісаў вёсак.

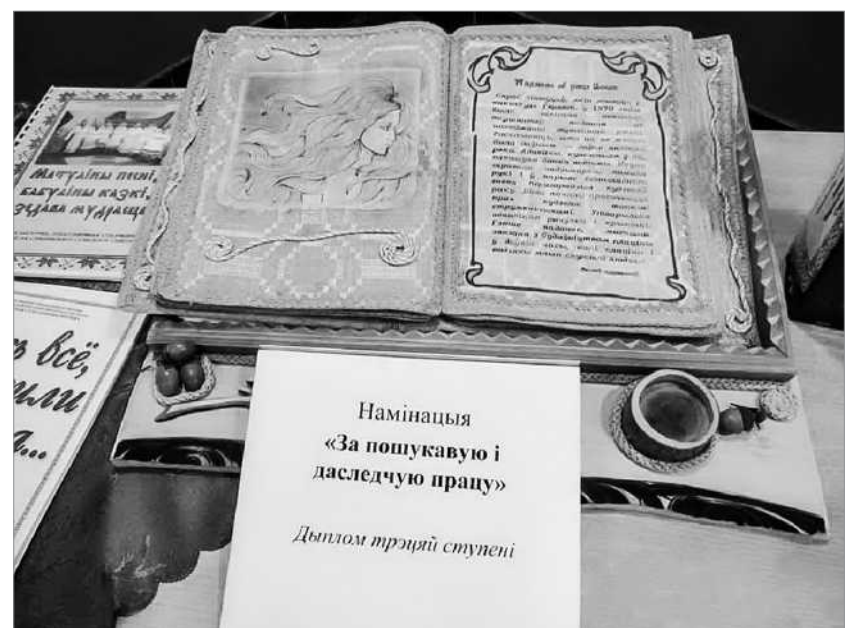
Аснова краязнаўчай дзейнасці — фонд літаратуры, які выдзелены ў бібліятэцы асобна, аформлены кніжныя выстаўкі, ёсць багатая краязнаўчая картатэка, якая

адлюстроўвае ў розных аспектах краязнаўчы фонд і матэрыялы з перыядычнага друку.

Краязнаўчая інфармацыя папулярная сярод падростаючага пака-

юцца настаўнікамі, экскурсаводамі, бібліятэкарамі як дадатковыя веды аб малой радзіме.

Сапраўдным багаццем краязнаўчага фонду бібліятэкі мы лічым работу нашага зямляка, супрацоўніка НАН Акадэміі навук Юрыя Унуковіча «Фальклорная спадчына Астравеччыны ў архіве ІМЭФ імя К. Крапівы НАН Беларусі». Кніга вельмі папулярная сярод бібліятэкараў, настаўнікаў гісторыі, музейных работнікаў. У даследаванні навукоўца — каштоўныя звесткі з фальклорных экспедыцый па Астравецкім раёне 1950-х гадах.

лення. Бібліятэкары праводзяць у трох школах горада краязнаўчыя ўрокі, гадзіны, імпрэзы з удзелам мясцовых пісьмнікаў.

Многія краязнаўчыя матэрыялы знайшлі адлюстраванне ў шэрагу метадычных распрацовак, сцэнарыяў, выдавецкіх буклетаў, створаных супрацоўнікамі аддзела бібліятэчнага маркетынгу. За апошнія тры гады метадысты раённай кніжніцы стварылі два краязнаўчыя буктэрэйлеры па творчасці пісьмнікаў-землякоў А. Мальдзіса і А. Цяжкага і электронны рэсурс па творчасці мастака, ураджэнца Астравеччыны А. Драбышэўскага. Усе гэтыя матэрыялы шырока выкарыстоўва-

Дзевяць легенд, аб’яднаных агульнай тэмай — гідралогія Астравецкага краю, увайшлі ў кнігу «Астравеччына ў легендах», падрыхтаваную ў межах Года малой радзімы да 550-годдзя Астравца. Выданне стала асноўным з матэрыялаў, дасланых на конкурс «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры». Тэкст кнігі размясцілі на старонках, якія імітуюць традыцыйны беларускі ручнік, вытканы ў сярэдзіне мінулага стагоддзя.

Галіна ФРАНЦКЕВІЧ,
метадыст аддзела бібліятэчнага маркетынгу Астравецкай раённай бібліятэкі, фота аўтар

Малюнкi з яўрэйскага мястэчка

Сёння імя гэтага пісьменніка невядома пераважнай большасці чытачоў «ЛіМа». А ў 1930-я і 1950-я гады імя таленавітага аўтара Цодзіка Даўгапольскага, які пісаў на трох мовах (ідышы, беларускай і рускай), было добра вядома многім чытачам. Яго вершы, апавяданні, нарысы, фельетоны і п'есы друкаваліся ў газетах, часопісах, у розных выдавецтвах Мінска і Масквы.

ЗАБЫТЫ КЛАСІК

Ужо даўно класікамі яўрэйскай літаратуры на Беларусі лічацца Мендэле Мойхер-Сфорым, Ізі Харык, Майсей Кульбак, Айзік Платнер і Зэлік Аксельрод. Аналіз творчай спадчыны Цодзіка Даўгапольскага дае падставу меркаваць, што ў яго асабе яўрэйская літаратура на Беларусі XX стагоддзя 60 гадоў таму страціла класіка. І хоць гэта не было афіцыйна прызнана пры яго жыцці, будзе справядліва зрабіць гэта цяпер, праз 140 гадоў пасля яго нараджэння, пасмяротна, як у свой час — Алесь Адамовіч і іншыя беларускія літаратуразнаўцы ў адносінах да Максіма Гарэцкага, прызнаўшы яго класікам беларускай літаратуры.

На вялікі жаль, жыццё і літаратурная дзейнасць Цодзіка Даўгапольскага даследаваны мала, а ў біяграфічных звестках сустракаюцца факталагічныя памылкі і супярэчнасці. Так, акрамя 18-томнай «Беларускай Энцыклапедыі», ні адна энцыклапедыя, ні адно даведкавае выданне (за выключэннем «Беларускія пісьменнікі». Мінск, 1994), не змясцілі нават кароткіх звестак пра Ц. Л. Даўгапольскага.

Нельга не пагадзіцца з беларускім літаратуразнаўцам І. Ф. Кудраўцавым, што ў раманах «Каля адчыненай брамы» (1928, беларускі пераклад, 1931), «Шоўк» (1934), апавесці «Агітпоезд» (1933, беларускі пераклад, 1935) Цодзік Даўгапольскі паказаў жыццё яўрэйскага мястэчка.

Малая радзіма Цодзіка Львовіча Даўгапольскага — Гарадок Віцебскай губерні (цяпер раённы цэнтр Віцебскай вобласці). Тут 11 жніўня 1879 года ў шматдзетнай

па артыкуле «член Бунда, антысавецкая агітацыя» атрымаў прысуд 8 гадоў папраўча-працоўных лагераў. Свой тэрмін ён адбываў у Казахстане.

У 1943 годзе Ц. Л. Даўгапольскі быў вызвалены. Жыў на Урале, у Віцебску, Ленінградзе. Яго рэабілітавалі толькі праз паўстагоддзя пасля вызвалення і праз 14 гадоў пасля смерці — 5 жніўня 1993 года.

«Я НАРАДЗІЎСЯ Ў ГАРАДКУ...»

У біяграфічных звестках аб Цодзіку Даўгапольскім называюцца розныя даты яго першай публікацыі: 1914, 1917, 1924, 1927. Насамрэч гэта адбылося, калі маладому аўтару было 19 — у 1898 годзе: ён дэбютаваў карэспандэнцый у нелегальным бундаўскім органе друку. А ў 1914 годзе ў Вільні выйшаў першы зборнік апавяданняў і нарысаў 35-гадовага Ц. Л. Даўгапольскага «Малюнкi з мястэчка».

Росквіт творчасці Цодзіка Львовіча прыйшоўся на паслярэвалюцыйны перыяд. У 1919 годзе ў Маскве была выдадзена яго камедыя «Дядулевы праклёны» з ілюстрацыямі вядомага мастака Эль Лісіцкага. У Беларусі вышлі творы Даўгапольскага: раман «Каля адчыненай брамы» (1928), кніга «Адваротны бок новага быту» (1928), кнігі апавяданняў «Навыварат» (1928), «На савецкай зямлі» (1931), зборнік вершаў «З пяром у руцэ» (1932), апавесць «Агітпоезд» (1933), раман «Шоўк» (1933), «Навель» (1936), п'есы «Барацьба машын», «Да апошняга» (1931), «Калгасны сургуч» (1933). На рускай мове выйшлі апавесці «Это было давно» (1950), «На берегах Сылвы» (1955), «На рассвете» (1957) і кніга апавесцяў і апавяданняў «Пять лепестков» (1959).

У сямейным архіве ўнучкі Цодзіка Даўгапольскага Ліліі Пеўзнер і яго праўнука Рыгора Пеўзнера ў ізраільскім горадзе Беэр-Шэва знаходзіцца цікавы дакумент — аўтабіяграфія Цодзіка Львовіча, напісаная ім у 1947 годзе.

Прывяду некалькі фрагментаў з аўтабіяграфіі пісьменніка:

«Я нарадзіўся ў горадзе Гарадок былой Віцебскай губерні. У нізенькім доміку на Паметнай вуліцы, за некалькіх крокаў ад Пецярбургскай шашы, па якой параконная пецярбургская конка, што грывела бразготкамі, прыбывала ў наш сонны чысценькі Гарадок на чацвёртыя суткі.

За доўгім сталом з двума паўавальнымі крыламі, якія ніколі не апускаліся, кожную раніцу расаджваліся дзесяць і больш небагата адзетых яўрэйскіх хлопчыкаў, якіх мой бацька вучыў грамаце, чытанню Бібліі, а больш старэйшых і здольных — тлумачэнню Талмуда. Такая школка называлася хедэрам, а яе настаўнік — меламадам.

Праца меламада аплачвалася даволь нізка. Таму на дапамогу бацьку прыйшла наша маці, якая з ранняга дзяцінства служыла прыказчыцай у адной з багатых мануфактурных крам горада. Галоўнай апорай сям'і была маці. Пасля навучальнага дня бацькі і рабочага дня маці за хедарным, накрытым белым абрусам, сталом размяшчалася адзінаццаць чалавек: старая бабуля,

пляменніца-сірата, бацька, маці, я, тры мае браты і тры мае сёстры...

На першым з'ездзе аддзелаў нацменшасцяў Наркамасветы, якім кіраваў А. В. Луначарскі і куды я быў дэлегаваны Гарадзкім выканкамам, мяне, настаўніка вылучылі, прызначыўшы школьным інструктарам. У той час я часта друкаваў свае падарожныя нататкі ў яўрэйскай савецкай прэсе. І тут мая праца была адзначана: у канцы 1924 года я быў запрошаны на пастаянную работу ў рэспубліканскую партыйную газету «Кастрычнік».

Хоць я і раней даволі часта друкаваўся, пачаткам сваёй літаратурнай дзейнасці лічу 1924 год, калі я пачаў раман «Каля адчыненай брамы». Больш як за 20 гадоў я пакінуў значны след у яўрэйскай прозе як савецкі пісьменнік.

У час Айчынай вайны мяне напаткала вялікая гора: загінулі ў гэта мая жонка і два сыны-падлеткі, у гэты ж час быў страчаны дарагі мне твор — кніга ў 25 друкаваных аркушаў (аўтабіяграфічны раман), які быў у наборы».

ДОБРЫ АРЫГІНАЛЬНЫ ГУМАР

На працягу больш як дзесяці гадоў цеснае сяброўства звязвала аўтара гэтых радкоў з вядомым яўрэйскім пэтам і прэзікам Рыгорам Рэлесам. Мы былі складальнікамі дзвюх кніг «Мудрые еврейские сказки» (Мінск, 1999) і «Лэхаим! Из еврейского фольклора» (Мінск, 2000). Адночы, у канцы 1990-х гадоў, размова ў нас зайшла пра рэпрэсаваных яўрэйскіх пісьменнікаў і ў прыватнасці пра Цодзіка Даўгапольскага. І тады Рыгор Рэлес пачаў успамінаць:

«У 1930-я гады Цодзік Даўгапольскі належаў да старэйшага пакалення яўрэйскіх пісьменнікаў Беларусі. Ён ужо быў вядомы як аўтар шматлікіх таленавітых прэзічных твораў, прымаў актыўны ўдзел у літаратурных вечарах — і было што паслухаць! Проза Даўгапольскага вылучалася добрым арыгінальным гумарам. Некаторыя творы Цодзіка Львовіча яўрэйскія школы ўключалі ў вучэбную праграму. Ён быў добра вядомы ў мястэчках, але не як прэзік Цодзік Даўгапольскі, а як публіцыст і фельетаніст з псеўданімам Гарадокер.

Гэты псеўданім паходзіць ад назвы мястэчка Гарадок, дзе ён нарадзіўся. Пра сваё паходжанне Даўгапольскі расказваў так:

«Непадалёк ад мястэчка Гарадок Віцебскага краю знаходзілася невялікая сядзіба, якая называлася Даўгаполле — Доўгае поле. Гэтая сядзіба належала майму прадзеду. Ён набыў у памешчыка вялікі кавалак зямлі. Там жа пасяліліся яго дзеці з сем'ямі. Іх называлі «Даўгапольскія», на ідышы — Даўгапольскер. Адсюль і пайшло наша прозвішча».

У перыяд ваеннага камунізму і аднаўлення народнай гаспадаркі Даўгапольскі апублікаваў раман «Адчыненая вароты», які ўвайшоў у хрэстаматыю і кнігу навел «На левым баку». У гэтых творах ён расказваў, як бедната ўцягваецца ў вытворчую працу, як зараджаецца энтузіязм будаўнікоў новага жыцця. Напрыклад, герой апавядання «Баншчык» Фёдар, які становіцца кіраўніком камунальнага аддзела, а яго дзеці — паважанымі асобамі.

Усё жыццё Цодзік Львовіч — у руху. Калі ён толькі паспяваў пісаць і тым больш чытаць? А ўсё ж такі паспяваў. Даўгапольскі быў надзвычайна начытаным і заўсёды ў курсе ўсіх літаратурных навінак. Пісаў ён аднолькава таленавіта як на яўрэйскай, так і на рускай і беларускай мовах. Даўгапольскі быў чалавекам свайго часу і ні на крок не адставаў ад яго.

Лічу, што ў нас ёсць падставы назваць і лічыць Цодзіка Львовіча Даўгапольскага класікам яўрэйскай савецкай літаратуры на Беларусі. Шкада, што гэта не было зроблена пры яго жыцці.

Вясной 1959 года Ц. Л. Даўгапольскі адчуваў сябе кепска і перабраўся ў Ленінград, да дачкі. Там і памёр 16 ліпеня 1959 года».

Вельмі важна, што Даўгапольскі быў першы з яўрэйскіх прэзікаў таго часу, хто імкнуўся паказаць сацыяльную трансфармацыю беларускіх яўрэяў, як у гарадскіх, так і сельскіх раёнах. «Нядобра і шкодна марыць пра яўрэйскае асяроддзе штэтла», — кажа персанаж рамана «Шоўк», напісанага Цодзікам Львовічам па матывах будаўніцтва шаўковай фабрыкі ў Магілёве. Найбольшым поспехам карысталіся яго п'есы «Бітва машын» і «Да апошняга».

Цодзік Львовіч вельмі перажываў, што пасля Вялікай Айчынай вайны колькасць чытачоў яго кніг зменшылася ў сотні разоў. Пасля смерці Ц. Л. Даўгапольскага прайшло ўжо 60 гадоў. Але яго кнігі, выдадзеныя на рускай мове, а таксама перакладзеныя на беларускую, знаходзяць сваіх чытачоў.

Эмануіл ІОФЕ

Шостае пачуццё, альбо Імгненне ў аб’ектыве

Унікальныя пейзажы Беларусі і панарамы Мінска на фотаздымках Анатоля Дрыбаса

Фотамастацтва — працэс, пра які цікава разважаць, які важна асэнсоўваць. У нашы дні, калі фатаграфія стала масавай, вельмі важна не згубіць яе якасны і мастацкі складнік і зрабіць так, каб наступныя пакаленні таксама ведалі, што такое сапраўднае фатаграфія. Фотамастак Анатоль Дрыбас шмат пра гэта клапаціцца, напрацоўваючы вялікую базу фотаматэрыялаў. Нядаўна аўтару споўнілася 70 гадоў. Юбілейная дата стала нагодай да адкрыцця ў Мастоцкай галерэі Міхаіла Савіцкага выстаўкі «Краіна любімая мая», дзе майстар прадставіў больш чым сто сорок здымкаў, прысвечаных Мінску і ўсёй краіне. Дарэчы, праект стаў падарункам Анатоля Дрыбаса на 952-годдзе сталіцы.

Прадстаўлены праект — гэта імправізаваны шпацыр па Мінску, які адкрывае наведвальнікам новыя дэталі вялікага горада, напрыклад, раскошную ляпніну на праспекце Незалежнасці, заснежаны мост, які вядзе да плошчы Перамогі, люстэрка Свіслачы, стрэлы бізнес-цэнтраў. Фатограф дасканала ведае горад, вымераў яго крокамі ўздоўж і ўпоперак. Вывучаць Мінск для яго — любімая праца. Ён ведае, у які дзень і гадзіну зняць Галоўпаштаміт, каб той атрымаўся прыгажунцом, які ракурс для здымкаў Ратушы самы выйгрышны, разумее, як размясціць святлацень на панарамных здымках будынкаў Мінгарвыканкама і цэнтральнага офіса Метрапалітэна, як злавіць вясёлку каля будынка Нацыянальнай бібліятэкі. Кожны кадр фотамастака — гісторыя горада, бо час пастаянна мяняе яго аблічча, захаваць якое ў сілах толькі фотаапарат.

— Галерэя Міхаіла Савіцкага — знакавае месца для любога мастака, тым больш для фатографа, бо найлепшыя выстаўкі фатаграфіі праходзяць менавіта тут, — падкрэсліў на адкрыцці праекта старшыня народнага фотаклуба «Мінск» Уладзімір Паўлаў. — Анатоль — прадукцыйны і абавязковы аўтар. Ён ніколі не спыняецца на дасягнутым. Безумоўна, ён фатограф-дакументаліст, але мастацкі складнік неад’емны ў яго творчасці. Ён умее адчуваць момант, час, колер, сітуацыю. У яго ёсць шостае пачуццё. Ён заўсёды здымае ў колеры, вельмі

любіць перадаваць фарбы жыцця. Анатоль — фотамастак, па работах якога калі-небудзь будуць успамінаць сучасны Мінск.

Аўтар прафесійна займаецца фатаграфіяй з 1981 года і шмат гадоў працуе ў выдавецтве «Беларуская энцыклапедыя імя Петруся Броўкі». Работы Анатоля Дрыбаса сталі асновай дзясяткаў фотальбомаў і кніг, прысвечаных духоўным святыням і помнікам культуры Беларусі, прыгажосці і сіле беларускай зямлі: «Хатынь», «Саломаліцкае», «Мірскі замак», «Прырода захапляе», «Песні пакінутых вёсак»... У 2018 годзе быў выдадзены альбом «Арганы Беларусі», дзе прадстаўлена 1100 фотаздымкаў творцы, зробленых па выніках паўгадовай працы ў заходняй частцы Беларусі, дзе было знята 120 арганаў. Аднак асаблівае месца ў творчасці фатографа займае Мінск. За апошнія некалькі гадоў аўтарам быў створаны шэраг фотальбомаў, прысвечаных гораду: «Мінск», «Мінск — сэрца Беларусі», «Вячэрні Мінск».

— Беларусь — мая радзіма, і я аддаў шмат часу вывучэнню яе прыроднай прыгажосці. Пейзажаў выдатных — неверагодная колькасць, і мне заўсёды ха-

целася, каб людзі іх бачылі, — расказвае Анатоль Дрыбас. — Не хачу пра сумнае, але вымушаны сказаць, што апошнія гады эстэтычнае выхаванне ў нас кульгае. Старэйшае пакаленне заўважае дэталі, вытанчанасць, а малодшае можа прайсці міма. Гэта праблема. Трэба вучыцца адчуваць прыгажосць. Я выступаю ў ролі настаўніка, але не ведаю, наколькі гэта ў мяне атрымліваецца. Я маю вялікі архіў фатаграфій Беларусі. Пейзажы, замкі, касцёлы... Усё гэта люблю і спрабую захаваць не толькі для сябе.

У фотаработах Анатоль Дрыбас апявае прыгажосць беларускай прыроды. Ён пастаянна ўдзельнічае ў пленэрах, падарожнічае па Беларусі ў любое надвор’е, асабліва любіць туман, які надае фатаграфіям загадкавасць і рамантычнасць. На выстаўцы можна ўбачыць і велічныя панарамныя пейзажы, і тонкія дэталі дзікай прыроды. Тое, што часам цяжка выказаць словамі, фатограф перадае святлом і колерам. Ад яго здымкаў зараджаюцца добрым настроем, атрымліваюць моцны энергетычны зарад. Фотапанарамы аўтара, складзеныя з многіх кадраў (часам з дванаццаці), прычым без адзінага шва, — сапраўдныя творы мастацтва, у якіх цэнтральнае месца займае параўнанне гісторыі і сучаснасці.

— Прыгожы кадр фарміруецца ў падсвядомасці. Бывае, ідзеш каля нейкага месца, хочацца стаяць і разглядаць. Тут жа разумееш, што знайшоў сабе новае натхненне, — расказвае аўтар. — Я не люблю фоташоп і дэталёвую апрацоўку фатаграфіі. Аддаю перавагу натуральнасці. Галоўнае — навучыцца адчуваць кампазіцыю. Гэтае ўменне дазваляе фарміраваць мастацкасць здымка. Фатограф часта залежыць ад выпадку: можна доўга думаць, што зняць, і так і не знайсці, а можна, шпацыруючы, убачыць, як ад ветру дрыжыць галінка, і злавіць аб’ектывам яе лёс. Нюанс усё вырашае.

У прафесійным партфоліа аўтара — розныя ракурсы і пейзажы, поры года. У кожнай творца шукае натхненне і навізны.

— Я люблю здымаць восень. Улетку фарбы аднолькавыя. А восенню іх становіцца шмат: дзесьці зялёны лісцік

убачыш, а дзесьці — ужо і чырвоныя ветры ляціць, — тлумачыць фотамастак. — Гэта таксама па-свойму загад-

Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета. З серыі «Восень у сталіцы».

ка прыроды, цікавая сваім каларытам, мастацкасцю. У цэлым жа ўсе чатыры станы прыроды вельмі важна не проста перадаць, а адчуць, каб глядач не сузіраў эстэтыку кадра, а адчуў сітуацыю.

Пейзажы Анатоля Дрыбаса аматары фотамастацтва называюць гучнымі. У іх спяваюць калыханку захады сонца, звяняць прамяні на лістоце і траве, ветрык шэпта падпывае невядомаму падарожніку... Менавіта так гучыць наша Беларусь, такая музыка яе пейзажаў. Выстаўка Анатоля Дрыбаса — своеасаблівы канцэрт выбраных твораў роднай зямлі, прыгожага Мінска. Але калі прыгледзецца засяроджана, паглыбіцца ў работы фотамастака, можна ўбачыць россып вершаў ці апавяданняў і нават раман аўтарства творцы.

Вікторыя АСКЕРА

Строгая Ганна Ахматава, задуменны Сяргей Ясенін, малады Іосіф Сталін. Як зоркі мінулага стагоддзя выглядалі на фотаздымках Майсея Напельбаума?

Нацыянальны гістарычны музей Беларусі не перастае здзіўляць. На мінулым тыдні тут у межах Месца фатаграфіі ў Мінску адбылося адкрыццё маштабнай фотавыстаўкі «Майсей Напельбаум. Партрэт эпохі», прымеркаванай да 150-годдзя з дня нараджэння выдатнага фотамайстра.

Нават калі вы ніколі не чулі гэтае імя, то яго фатаграфія бачылі абсалютна дакладна. Яны ўпрыгожваюць падручнікі па гісторыі і фатаграфіі, многія сталі ўжо класікай. Грувасткім фотаапаратам Майсей Напельбаум ствараў партрэты як кіраўнікоў, палітычных дзеячаў, найлепшых прадстаўнікоў свету мастацтва, так і звычайных людзей. Дарэчы, сам апарат — фотакамера Асте, зробленая па спецаказе ў Англіі, — таксама знаходзіцца ў экспазіцыі. Ёй 112 гадоў, і яна да гэтага часу тэхнічна спраўная. Менавіта гэтай камерай Напельбаум

фатаграфавалі ў 1918 годзе Леніна. Дарэчы, за гэты партрэт і атрымаў ад савецкай улады фотаатэлье побач з Крамлём.

Ураджэнец Мінска Майсей Напельбаум вядомы як майстар мастацкага і псіхалагічнага партрэта, фатограф савецкай культурнай і палітычнай эліты. Яго можна назваць дакументалістам эпохі. Дзякуючы яму сучаснікі могуць убачыць партрэты знакамітых пісьменнікаў і паэтаў, акцёраў, даследчыкаў, кампазітараў, палітычных дзеячаў мінулага стагоддзя. Упершыню ў Беларусі паказаны арыгінальныя здымкі творцы. Сярод іх — партрэты Ганны Ахматавай, Аляксандра Блока, Сяргея Ясеніна, Усевалада Меерхольда, Максіма Горкага, Аляксея Талстога, Дзмітрыя Шастаковіча, Барыса Пастарнака, Уладзіміра Леніна, Сямёна Будзёнага, Анатоля Луначарскага, Галіны Уланавай, Льва Ландау, Ота Шміта і многіх іншых.

Па словах куратара Кацярыны Аляксеевай, выстаўка мае характар не толькі гістарычны, але і адукацыйны. Яна дазваляе ўбачыць на ўласныя вочы асоб, якія назаўсёды залатымі літарамі ўпісаны ў летапіс сусветнай культуры. Адна справа — глядзець на ілюстрацыі ў кнігах, і зусім іншая — дакрануцца да рэальнай гісторыі. Пад кожнай фатаграфіяй прыведзена біяграфія, а дзе-нідзе — і цытаты майстра з успамінаў пра тое, як ён здымаў гэты партрэт. Атрымліваецца як быццам дыялог з фатографам скрозь час. Узіраюся ў фатаграфіі Ганны Ахматавай, Барыса Пастарнака, Максіма Горкага альбо Сяргея Эйзенштэйна, адразу ж выразна акрэсліваецца характар асобы. Чапляе ўнікальны здымак Сяргея Ясеніна на канале ў гасцініцы «Англетэр» з застылай грывасай смерці на твары.

Над падрыхтоўкай выстаўкі разам з Нацыянальным

Дакументаліст эпохі

гістарычным музеем плёна папрацаваў Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі, які прадставіў на выстаўку цэнныя экспанаты ў выглядзе дакументаў, вокладак, фотаздымкаў.

— Выстаўка стала нагодай для нашага архіва знайсці розныя факты з жыцця Майсея Напельбаума, — расказвае намеснік дырэктара Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі Дзясніс Лісейчыкаў. — Мы знайшлі завяшчанае дзеда фатографа, дзе ён адпісвае сваякам маёмасць. Ёсць прашэнне самога Напельбаума сваякам аб адкрыцці фотастудыі ў Мінску, ёсць план пабудовы шклянога павільёна, дзе ён праводзіў доследы. Ёсць і ўласны аўтограф фотамайстра. Знайшлі пяць работ Майсея Напельбаума. Яны вылучаюцца мастацкім густам, па іх відаць, з якім захапленнем ён працаваў. Архіў не мае права перадаваць на выстаўку арыгіналы, але ж мы падрыхтавалі копіі, каб у глядачоў была магчымасць убачыць унікальныя кадры.

Імя Майсея Напельбаума цесна звязана з яўрэйскай культурай. Таму пытанне ў беларусаў «наш ці не» застаецца адкрытым ужо не адзін год.

— Мне падаецца, у нашага сучаснага абыяцеля існуе меркаванне, што можна прыпісаць чалавека да пэўнай культуры. Але гэта не так правільна, — упэўнены Дзясніс Лісейчыкаў. — Пра такіх асоб, як Адам Міцкевіч, Тадэвуш Касцюшка ці Майсей Напельбаум, сцвярджаць, што яны прадстаўнікі адной культуры, нельга — яны прадстаўнікі розных менталітэтаў і культур. Здымкі Напельбаума не дасягненне беларускай ці яўрэйскай культуры — дасягненне сусветнай цывілізацыі. Для мяне Майсей Напельбаум — знакаміты мінчанін.

На выстаўцы прадстаўлены арыгіналы фатаграфій з прыватных калекцый, Маскоўскага інстытута фатаграфіі і *Borodulin Collection*. Экспазіцыю можна будзе ўбачыць у гістарычным музеі Мінска да 15 кастрычніка, а далей выстаўка адправіцца ў Цюрых і Санкт-Пецярбург.

Вікторыя АСКЕРА

ART-космас Аляксандра Кішчанкі

Існаванне чалавека ў неабдымным свеце

Аляксандр Кішчанка — мастак-інтэлектуал. Яго творы шырока вядомыя не толькі ў нашай краіне, але і далёка за яе межамі. Ён здзейсніў сапраўдны прыродны талент і касмічнае мысленне рэалізаваў у Беларусі, на сваёй другой радзіме, дзе пражыў большую частку жыцця. Мастак стаяў ля вытокаў фарміравання школы манументальнага мастацтва ў Беларусі і быў адным з заснавальнікаў школы нацыянальнага сучаснага габелена. Не меней ярка раскрыўся творца ў станковым жывапісе: бліскуча валодаў усімі законамі малюнка, кампазіцыі, колераўспрымання, што і дэманструецца на выстаўцы «Касмічны пілігрым», якая адкрылася на пачатку верасня ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі.

У экспазіцыі прадстаўлена жанравая і тэматычная поліфанія станковай творчасці Аляксандра Кішчанкі апошніх дваццаці гадоў са збору Нацыянальнага мастацкага музея Рэспублікі Беларусь і сям’і, а таксама прыватных калекцый. Гэта шматфігурныя кампазіцыі, партреты, нацюрморты, у якіх закранаецца сацыяльная праблематыка, раскрываюцца тэмы суіснавання ідэальнага чалавека і сусвету, пераасэнсоўваюцца біблейскія і міфалагічныя матывы.

Народнага мастака Беларусі няма з намі ўжо больш за 20 гадоў (пайшоў з жыцця ў 1997 годзе). Нягледзячы на гэта, размовы пра яго творчасць не сціхаюць па гэты дзень, а імя не сыходзіць з газетных палос і часта мільгае ў стужках навін. Творчае жыццё мастак пачынаў у Львове, але затым яго запрасіў у Беларусь заснавальнік кафедры манументальна-дэкаратыўнага мастацтва сённяшняй Акадэміі мастацтваў Гаўрыіл Вашчанка. Да 1970 года творца выкладаў на кафедры манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, і гэта самы прадуктыўны перыяд яго творчасці. За гэты час ён змог наладзіць габеленавую вытворчасць у Беларусі. Дарэчы, яго манументальны філасофскі эпос — знакаміты «Габелен стагоддзя» — у 1999 годзе быў занесены ў Кнігу рэкордаў Гінеса як самы вялікі ў свеце. Работа прызнана нацыянальным здабыткам. На палотнішчы памерам 19х14 метраў аўтар адлюстравалі самых вядомых асоб мінулага і сучаснасці, а таксама падзеі светабудовы: Ноёў каўчэг, Хрыста і Антыхрыста, Крэмль, Папу Рымскага, Чэрчыля, Гарбачова, Сталіна, Хэмінгуэя, Кастра (больш чым 80 партрэтаў). У адным з куткоў габелена аўтар змясціў уласны партрэт. Асноўная задумка мастака сканцэнтравана не ў партрэтах палітычных дзеячаў, а ў цэнтральным сюжэце габелена — інтэрпрэтацыі канфлікту Хрыста і Антыхрыста. Работа доўжылася пяць гадоў. Твор выстаўляўся на публічны паказ толькі некалькі разоў.

— Аляксандр Кішчанка — унікальны мастак, педагог, які стварыў сваю мастацкую спадчыну, — упэўнены дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Уладзімір Пракапоў. — Безумоўна, ён быў пацалаваны Богам. Работы, створаныя ім у манументальным мастацтве,

«Наташа», 1994 г.

сёння складаюць залаты фонд Беларусі. І наша выстаўка адлюстроўвае толькі малую частку яго творчасці. Ён рана пайшоў з жыцця, а мог бы стварыць яшчэ шмат. Напрыклад, прыняў удзел у працы над Нацыянальнай бібліятэкай. Мне прыемна казаць пра тое, што мы з ім былі блізка знаёмыя. Для мяне гэта сапраўдны гонар. Аляксандр Міхайлавіч аказаў на мяне пэўны ўплыў.

Куратар выстаўкі мастацтвазнаўца Наталля Сяліцкая падкрэслівае, што Аляксандру Кішчанку ўласцівы шырокі жанравы і тэматычны дыяпазон, глыбокае філасофскае пераасэнсаванне рэчаіснасці, грамадзянскасць, вострае адчуванне сучаснасці, характэрныя эмацыянальна-выразныя пластычныя рашэнні. Некаторыя работы мастака на выстаўцы можна ўбачыць упершыню — да гэтага яны захоўваліся ў калекцыі сям’і аўтара. Ёсць у экспазіцыі і хрэстаматычныя кампазіцыі маэстра. Увогуле, экспазіцыя — поўная карціна «сусветнага рэалізму» Кішчанкі. Менавіта так ён называў свой стыль адлюстравання рэчаіснасці. Але гэта з пункту гледжання філасофіі, а што тычыцца мастацкіх прыёмаў, адметных у работах мастака, то тут пануюць аб’ём і фактурнасць.

— Колькі б мы ні пералічвалі заслуг Аляксандра Міхайлавіча, гэтага будзе мала, каб усвядоміць веліч яго найвышэйшага ўзроўню ў мастацтве, — адзначае старшыня Беларускага саюза мастакоў Рыгор Сітніца. — Мала каго можна паставіць з ім побач па тым унёску, які ён зрабіў у культуру нашай радзімы. Асабліва прыемна казаць пра яго знакамітыя манументальныя творы. Ён

апраўдаў у свеце беларускае мастацтва, закрыў усе пустыя ў дваццатым стагоддзі нішы творчасці, прыўзняў узровень беларускага нацыянальнага мастацтва. Для мяне ён мастак нумар адзін. Маштаб яго велізарны, намі да канца не ацэнены. «Габелен стагоддзя», аналагаў якому няма ў свеце, спадзяюся, будзе выстаўлены. Гэткі твор павінен быць паказаны шырокаму свету.

Аляксандр Кішчанка быў нястомным і неабыхавым да таго, што адбывалася вакол. Працуючы над любымі кампазіцыямі, ён надаваў колерам сімвалічны сэнс. У яго творчым успрыманні охра — гэта беларуская зямля, чырвоная мазаіка — кроў. Чорныя і цёмна-карычневые тоны — цяжкая гісторыя беларускага народа ў часы вайны. Жоўтая смальта — вера ў перамогу. Мастака раздражняла шэрасць і манатоннасць, таму ў творчым працэсе галоўным для яго была дынаміка мыслення.

Цікава, што творца ніколі нічога не прыдумваў, яго вобразнасць і выразнасць пабудаваны на рэальных асобах і падзеях. Вялікая колькасць асоб пазіравала майстру. Яму была важная дасканаласць. Таму ўсе рухі, мімічныя рысы герояў былі асэнсаваныя і даведзеныя да максімальнага падабенства.

— Аляксандр Кішчанка падобны на сімфанічны аркестр: страляе з усіх гармат адразу, — адзначае загадчыца аддзела Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі Кацярына Ізафатава. — Тут і колер, і апавяданне, і сімвалы, метафарычнасць... Гледачу, вядома, даводзіцца добра падумаць, разгадваючы тыя ці іншыя сэнсы, зададзеныя мастаком. У прыватнасці, тая ж работа «Цемрашальства» прадутледжвае адразу некалькі трактовак.

Шматграннасць Аляксандра Кішчанкі праявілася не толькі ў творчасці, але і ў выкладанні. Ён быў патрабавальным выкладчыкам, але ад гэтага не менш цікавым. Вучні вельмі любілі прыходзіць на заняткі да яго не толькі па веды, але і каб зарадзіцца гумарам і натхняльным настроем. Сярод яго вучняў былі такія знакамітыя дзеячы мастацтва, як Зоя Літвінава, Святлана Каткова, Юрый Багушэвіч і іншыя.

Сын мастака Максім успамінае, што бацька ў дзяцінстве здаваўся яму касманаўтам, таму што ўвесь час шукаў адказ на пытанне, якая асноўная роля чалавека ў нашым неабдымным свеце. Аляксандр Кішчанка не быў абыякавым, увесь час шукаў новыя магчымасці раскрыцця патэнцыялу, спрабаваў адкрыць для сябе новыя грані ўспрымання свету. Таму сёння можна быць упэўненым: адказ на галоўнае пытанне жыцця майстра знойдзены.

Сёння карціны мастака-манументаліста захоўваюцца ў мастацкіх музеях Беларусі і Расіі, у тым ліку ў Траццякоўскай галерэі, а таксама ў прыватных калекцыях. Творы Аляксандра Кішчанкі магутныя па канцэнтрацыі сучаснай праблематыкі. Народны мастак імкнуўся ўзвясці нашу нацыю ў яе гераічнай нязломнасці, мірным жыцці і ў зацвярджэнні хрысціянскіх каштоўнасцяў.

Вікторыя АСКЕРА

Падарожжа ў «іншы» пейзаж

Чарнобыльская зона адчужэння вачыма нямецкага мастака

Сёлета Нацыянальны цэнтр сучасных мастацтваў падышоў да адкрыцця новага сезона нестандартна. Замест яркага, у пэўным сэнсе забаўляльнага праекта НЦСМ падрыхтаваў выстаўку з акцэнтам на сур’ёзную праблематыку. Жывапісны праект «Палеская элегія. Страчаная зямля» раскрывае чарнобыльскую тэму вачыма нямецкага мастака Германа Буса.

Пачынаючы з 2015 года Герман Бус здзейсніў некалькі паездак у зону адчужэння Чарнобыльскай АЭС. Тут

на самай справе — знішчэнне ўсяго чалавечага, прырода ж працягвае жыць сваім жыццём. «Палеская элегія» пераносіць нас у шырокую прастору, зусім мала вядомую нам самім, беларусам. Цэнтральная тэма, з якой працуе Герман Бус, — разбурэнне некалі гарманічнага сінтэзу паміж людзьмі, архітэктурай і прыродай.

Малюючы пакінутыя беларускія дамы, дарогі, Герман Бус даводзіць гэтую рэальнасць да ілюзорнасці. У буйнафарматных

малюнках ландшафту любая дэталёвая новаціца знакам. Найважнейшым з такіх знакаў для творцы з’яўляецца сіняя ці ярка-блакітная фарба — тая самая, якой у Беларусі фарбуюць старыя крыжы і агароджы на магілах, драўляныя дамы і платы. Апошнія сляды чалавека ў зоне адчужэння адзначаны менавіта такімі фарбамі.

— У гэтым праекце людзі павінны адчуць сімпатыю. Прыгажосць трансфармавалася, — упэўнены мастак. — Але гэтыя мясціны былі і застаюцца прыгожымі, нават у занябаным выглядзе. Для мяне гэта вялікая прыгода. Я ўпершыню апынуўся далёка ад узбярэжжа. Але гэта не апошні мой візіт у вашу краіну. Я атрымаў эмацыянальны кантакт з пейзажамі, якія ўбачыў.

«Палеская элегія» — падарожжа нямецкага мастака ў іншы для яго пейзаж, у іншую культуру, пра якія мы таксама зможам больш даведацца дзякуючы погляду звонку. Работы Германа Буса — паглыбленне ў абсалютна незвычайны свет. І справа нават не ў архітэктуры альбо ў самой спустошанай зямлі, а ва ўспрыманні аўтара і спробе паказаць чарнобыльскую зону з іншага — нязвыклага боку.

— Работы, якія мы прадстаўляем на выстаўцы, створаны мастаком пасля наведвання зоны адчужэння Беларусі і асэнсавання глыбіні падзей, якія там адбыліся, — расказвае намеснік дырэктара па творчай Нацыянальнага цэнтры сучасных мастацтваў рабоце Алеся Іназемцава. — Уявіце толькі: на карцінах адлюстравана трагедыя праз тры дзесяцігоддзі вачыма чалавека іншай культуры, які ўпершыню патрапіў на пацярпелую зямлю. І яго ўразіла, абудзіла тое, што ён убачыў. Яму захацелася расказаць пра гэта ўсяму свету. Першы раз Герман Бус прыехаў да нас як валанцёр і, пабываўшы ў зоне адчужэння, быў захоплены прыгажосцю Палескай зямлі, Магілёўскай, Гомельскай, Брэсцкай абласцей. А другі раз мастак вярнуўся ў Беларусь мэтанакіравана — ездзіў і вывучаў пакінутыя вёскі. У некаторых з іх засталіся жыхары, якіх ён таксама ўвабавіў на сваіх работах. З аднаго боку, атрымаліся сацыяльныя работы, а з другога — выдатны рэалістычны жывапіс.

Выстаўка ў НЦСМ працягнецца да канца верасня. Праект рэалізаваны сумесна евангеліска-лютэранскай царквой Ганновера і Гомельскім абласным дабрачынным фондам «Здароўе дзяцей».

Вікторыя АСКЕРА

На мяжы авантурызму і эпатажнасці

Фестываль «Белая вежа» ўразіў нестандартнымі пастаноўкамі

Тэатр на мяжы свабоды, нефармальнай гульні і авантурызму. Традыцыйна восенню Брэст прымае тэатральны фестываль «Белая вежа», які з кожным разам становіцца больш маштабным, тэматычна разнастайным і інтэрнацыянальным.

ГЕАГРАФІЯ І НАВІЗНА

3 году ў год форум знаёміць жыхароў і гасцей горада са сцэнічнымі традыцыямі розных краін свету, дасягненнямі нацыянальнага тэатральнага мастацтва Беларусі. Уражваюць маштабы сёлеташняга фестывалю. У ім узялі ўдзел драматычныя, лялечныя, пластычныя і вулічныя тэатры з 13 краін свету: Беларусі, Расіі, Украіны, Малдовы, Польшчы, Германіі, Францыі, Казахстана, Арменіі, Балгарыі, Венгрыі, Грузіі, Літвы. Усяго ў праграму ўвайшлі спектаклі 28 тэатральных калектываў: ад класічных камедый і драмы да мюзіклаў, ад трылераў і фантазмагорыяў да маляўнічых вулічных прадстаўленняў. Спектаклі былі пастаўлены як па класічных творах, напрыклад «Сымон-музыка», «Новая зямля», «Вішнёвы сад», «Вій», так і па сучасных сцэнарыях.

Паказы фестывальных пастацовак адбыліся на дзевяці мовах у суправаджэнні субцітраў на рускай і прайшлі на пяці пляцоўках горада: у вялікай і малой залах Брэсцкага акадэмічнага тэатра драмы, у абласным грамадска-культурным цэнтры, у Брэсцкім тэатры лялек, а таксама на плошчы Леніна. Пастаноўкі наведалі каля ста тысяч гледачоў.

Зорным госцем «Белай вежы» сёлета стаў народны артыст Расіі, кіраўнік маскоўскага тэатра «Сатырыкон» Канстанцін Райкін. У апошні дзень фестывалю на сцэне ён прадставіў паэтычны мана-спектакль «Звычайныя словы» па вершах Давіда Самойлава, Восіпа Мандэльштама і іншых класікаў рускай літаратуры.

— Раз у год наш горад становіцца тэатральнай сталіцай. Мы чакаем гэтае свята, і нам прыемна, што ў час 1000-годдзя горада ў фестывалі ўзялі ўдзел многія калектывы з гарадоў-пабрацімаў Брэста, — адзначае намеснік старшыні Брэсцкага аблвыканкама Генадзь Барысюк. — Я шчыра рады, што мы сутыкнуліся з такой якаснай творчасцю. Хачу сказаць словы падзякі ўдзельнікам «Белай вежы», арганізатарам тэатральнага свята за тое, што сваёй упартай працай яны пастараліся стварыць у межах фестывалю дамашнюю абстаноўку. Гэта адчувалася па запоўненых тэатральных залах і гучных апладысментах.

У гонар 1000-годдзя Брэста пры складанні праграмы фестывалю асабліва ўвага была нададзена тэатрам з гарадоў-пабрацімаў. У прыватнасці, тэатр драмы і лялек Івана Радоева з балгарскага Плевена паказаў незвычайную інсцэніроўку п'есы Чэхава «Вішнёвы сад», падчас якой гледачы размяшчаюцца на сцэне побач з артыстамі. Цюменскі драмтэатр прывёз спектакль «Ганна Франк», пастаўлены па знакамітым ва ўсім свеце дзённіку ахвяры халакосту. Адэскі абласны акадэмічны рускі драматычны тэатр паказаў камедыю-містыфікацыю «Лекі ад дэпрэсіі». У фестывальнай афішы вялікай папулярнасцю карысталіся пастаноўкі тэатраў з Луцка, Любліна, Батумі і іншых.

У конкурсную праграму былі ўключаны і спектаклі для дзяцей. Напрыклад, Усходне-Казахстанскі абласны драматычны тэатр з Усць-Каменагорска прывёз унікальны аўдыятактыльны дзіцячы спектакль «Сябры Фядоры». Брэсцкі тэатр лялек паказаў адну з лепшых сваіх пастацовак — спектакль «Новая зямля» паводле паэмы класіка беларускай літаратуры Якуба Коласа. Бранскі абласны

тэатр лялек прадставіў юным гледачам спектакль «Каля Лукамор'я ...» паводле твораў Аляксандра Пушкіна.

НАЙВЫШЭЙШЫ БАЛ, альбо ПАДВЯДЗЕННЕ ВЫНІКАЎ

Конкурснае спаборніцтва было насичаным і дынамічным. Аднак задача аўтарытэтнага журы заключалася ў тым, каб сярод вялікага шэрагу пастацовак выявіць найбольш адметныя рысы сучасных тэатральных конаў, і ў выніку вызначыць пераможцу.

Сцэна са спектакля «Дзядзька Ваня».

Такім чынам, у галоўнай намінацыі — «Найлепшы спектакль тэатра драмы» — перамог спектакль «Дзядзька Ваня» па п'есе Антона Чэхава венгерскага тэатра Вац (*Váci Dunakanyar Színház, Bartók Kamaraszínház*) у пастаноўцы вядомага ўкраінскага рэжысёра Яраслава Федарышына.

Тэатральная пастаноўка нагадвае жывапіснае палатно. Калі толькі адкрываецца заслона, глядач назірае за акцёрамі, якія, адварнуўшыся ад публікі, сядзяць моўчкі і нерухома, быццам дзеля таго, каб кожны чалавек мог атрымаць асалоду ад моманту і пачуць гук камертона. Ёсць адчуванне, што назіраеш за «Дзядзькам Ванем» аднекуль зверху і выступаеш у ролі тых, хто атрымаў права на магчымасць разумець. Такія пастаноўкі, дзе чэхаўскія героі паглыблены літаральна ў космас, можна палічыць па пальцах. Тут няма нічога ад славянскай традыцыі, але ёсць свабода руху акцёраў і іх успрымання сябе.

— У гэтым спектаклі няма нічога з побыту, — падкрэслівае тэатральны крытык з Германіі Ніна Мазур. — Гэта ўсё тэатр, а не рэальнасць. Дзеянне адбываецца не ў расійскай сядзібе, а па-за часам і прасторай. Таму тут няма звыклых для чалавека прадметаў. І няма метафар. На фоне сусветных сэнсаў развіваецца выразны сюжэт — трагікамедыя чалавечага жыцця. Гэта спектакль з выразнымі і яснымі пасыламі. Ён пра тое, што Бог і ёсць жыццё. Пра недасягальнасць кахання і немагчымасць шчасця. І пра тое, што трагічны шлях — гэта і ёсць жыццё выдатнае, напоўненае сэнсам. У спектаклі гучыць дзіўнай прыгажосці музыка Фаўстаса Латэнаса. Яна стварае самастойны вобраз гармоніі, велічы, пакуль людзі здзяйсняюць свае мізэрныя, смешныя ўчынкі.

Сваёй пастаноўкай Федарышын кажа, што ў жыцці кожнага чалавека адбываецца ўсё правільна, усё не дарма. І калі б мы змаглі паглядзець на сваё жыццё — з усімі памылкамі, праз пакуты, раскаянне, — то ўбачылі б дзіўна гарманічны малюнак, дзе ўсе дэталі строга вызначаны па месцах.

Бывае, што меркаванне журы і гледачоў не заўсёды супадае. У дадзеным выпадку наадварот. Гледачы вельмі захапіліся пастаноўкай ад венгерскага тэатра. Гэта было заўважна і па водгукіх, і па гучнай рэакцыі ў тэатральнай зале.

У намінацыі «Найлепшы спектакль малой формы» перамагла пастаноўка «Прадукт». Камедыю прадставіла тэатральная кампанія *Boris und Konsorten* з германскага Штутгарт. Спектакль на рускай мове па п'есе Марка Рэвенхіла прайшоў у малой зале Брэсцкага драмтэатра з аншлагам.

Карціна падаецца з першага погляду вельмі проста. Па сюжэце, кінапрадзюсар спрабуе ўгаварыць актрысу-зорку на галоўную ролю ў новым фільме. Ён раскрывае ёй бліскучыя ідэі свайго геніяльнага, унікальнага праекта ва ўсіх падрабязнасцях, аж да тонкасцяў працы кінааператара. Часам здаецца, што сам сябе, а не акцёрку, ён пераконвае ў геніяльнасці сцэнарыя «блакбастара», якога раней не было ні ў кога. І гэта атрымліваецца смешна.

Але сэнс не ў камедыйнасці, а ў ілюзорным успрыманні галоўным героем яго становішча. Праз камедыю рэжысёр раскрывае псіхалагічны стан чалавека, які спрабуе рэалізаваць вялікую ідэю. Рэжысёр Крыстаф Кюстэр — камедыіны філосаф, яго спектаклі як для тых, каму патрэбна адчуць якасны тэатр, так і для аматараў, каму важна атрымаць асалоду ад захапляльнага шоу.

Узнагароду за «Найлепшую рэжысуру» журы прысудзіла спектаклю «Сотнікаў» па Васілю Быкаву Брэсцкага тэатра лялек.

Тэма спектакля паводле вядомага твора класіка беларускай літаратуры не абяцала лёгкага ці пасіўнага ўспры-

Сцэна са спектакля «Сотнікаў».

мання. Гэта роздум аб тым, на што здольны чалавек «перад сілай бесчалавечных абставін» ва ўмовах вайны. Калі людзі цалкам пазбаўлены магчымасці ўплываць на сітуацыю. Хтосьці з гледачоў чытаў першакрыніцу, а камусьці твор знаёмы па экранізацыі рэжысёра Ларысы Шапіцькі («Узыходжанне»).

Гледачы і журы спектакль прынялі: як яркую пастаноўку, як падставу для глыбінных разважанняў і ў той жа час «вельмі беларускую» гісторыю. А артысты давалі яшчэ раз, што тэатр лялек не толькі для забавы і не толькі для дзяцей, а для абсалютна розных тэматычна і жанрава спектакляў.

Традыцыйна ў межах фестывалю «Белая вежа» вызначалі пераможцу ў намінацыі «Найлепшая жаночая роля». Сёлета дыплом атрымала актрыса Дарота Ландоўская за ролю ў спектаклі «Стрыенска. Давай патанцую, Зоф'я» Люблінскага культурнага цэнтру. Спектакль заснаваны на аднайменнай п'есе Ганны Дубы. Гэта гісторыя аб таленавітай, вядомай і адзначанай мноствам узнагарод польскай мастачцы Зоф'і Стрыенскай, у жыцці якой было два захапленні: маляванне і каханне. І тое, і іншае патрабавала ад яе ўвагі, часу і сіл. Таму яна не змагла дамагчыся паўнаважнага поспеху ні ў тым, ні ў іншым.

Дарота Ландоўская неаднойчы ў сваіх інтэрв'ю казала, што роля мастачкі — адна з яе любімых. Заўсёды, калі актрыса выходзіць на сцэну, спрабуе максімальна паглыбіцца ў вобраз, адчуўшы ўвесь спектр глыбокіх эмоцый галоўнай гераіні.

«Найлепшая мужчынская роля», як вызначыла кампетэнтнае журы, у Аляксандра Якімчука (спектакль «Шэльменка — дзяншчык» Валынскага акадэмічнага абласнога ўкраінскага музычна-драматычнага тэатра імя Тараса Шаўчэнкі).

П'еса, напісаная больш за паўтара стагоддзя таму, падкупляе шчырасцю і

лірызмам. Яна пра тое, як каханне перамагае ўсе перашкоды, калі ў закаханых ёсць такія памочнікі, як дзяншчык Шэльменка. Сюжэтная прастата спектакля дасягаецца дзякуючы адмысловаму гумару акцёраў. Пры гэтым і самі акцёры, і гледачы становяцца міжвольнымі ўдзельнікамі заразлівай сцэнічнай гульні з цэлым каскадам блытаніны, непаразуменняў, лёгка і дасціпна развязаных нястомным галоўным героем.

Аляксандр Якімчук не проста добра ўжываўся ў ролю — ён пражываў яе. Ёсць адчуванне, што акцёр на самай справе мае такі ж характар і карыстаецца гэтым для дасягнення розных мэт. Дынаміка гульні Аляксандра проста ўзрушае: эмацыянальнасць, статнасць і ўпэўненасць у кожным руху імгненна падкупляе гледача.

У межах фестывалю былі прадуглежаны і спецыяльныя дыпломы. Так, спектакль «Вішнёвы сад» (Тэатр драмы і лялек Івана Радоева, Плевен, Балгарыя) атрымаў узнагароду за найлепшы акцёрскі ансамбль. А пастаноўка «Мама на Усходзе» (Пацанская кампанія #тэатр_чо, Масква, Расія) была адзначана дыпламам у адной з самых цікавых намінацый форуму «За новую шчырасць».

ВОДГУК ГЛЕДАЧОЎ

Акрамя вышэйзгаданых спектакляў, шматлікія пастаноўкі таксама засталіся ў памяці гледачоў фестывалю. Так, напрыклад, манаспектакль Ерванскага дзяржаўнага тэатра лялек імя Аванэса Туманяна «Мая сям'я ў адным чамадане» закрунуў аповедам пра карабахскую вайну вачыма 12-гадовай дзяўчынкі Нарынэ Грыгаран. Ролю дзяўчынкі ў спектаклі вельмі кранальна выконвае сама Нарынэ — 39-гадовая заслужаная артыстка Арменіі. І гэта не гульня, а чарговае перасэнсаванне перажытага з болам у сэрцы і слязамі на вачах.

Захапіў у літаральным сэнсе вогненным шоу Львоўскі тэатр «Воскресіння», прадставіўшы пастаноўку «Карпацкі калейдаскоп». Гэта вулічны спектакль без слоў, заснаваны на легендах народаў Карпат.

Сцэна са спектакля «Ганна Франк».

Спектакль «Ганна Франк» Цюменскага вялікага драматычнага тэатра, паказаны ў межах «Белай вежы», таксама заслугоўвае ўвагі. У спектаклі наўрад ці варта шукаць адсылкі да Бяніны. Акрамя, мабыць, адной: гэтая гісторыя таксама пра жыццё, прыгожае нягледзячы ні на што. Калісьці карціна Раберта Бяніны выразна прадэманстравала, што пра вайну і халакост можна гаварыць па-рознаму. Без пафасу і бравады, выводзячы на першы план не снарады, а чалавека. Маленькага, безбароннага, са сваімі хібама і слабасцямі. У пастаноўцы «Ганна Франк» рэжысёр Аляксандр Ціханаў якраз робіць стаўку на знешнюю далікатнасць і лёгкасць быцця, якія толькі ўзмацняюць той бясконцы боль, пакладзены ў аснову трагедыі.

Сёлета фестываль «Белая вежа» атрымаўся вельмі разнастайным і нават эпатажным. Гэта натхняе і дае надзею на тое, што форум чакае толькі поспех і развіццё. Між тым Брэст не адпачывае, а ўжо пачынае прадумваць праграму фестывалю «Белая вежа — 2020».

Вікторыя АСКЕРА

«Закуліссе» новага сезона

Шэсць прэм'ер і шэраг маладых імёнаў. Вялікі пачынае

Вялікі тэатр оперы і балета гучна заявіў пра пачатак новага 87-га сезона. Так, 15 верасня на сцэне тэатра адбылася прэм'ера абноўленай версіі оперы Аляксандра Барадзіна «Князь Ігар», якая прайшла з вялікім аншлагам.

Знакамітыя плач Яраслаўны і арыю князя Ігара галоўная акадэмічная сцэна краіны ўжо чула. Аднак цяпер спектакль суправаджаецца як новым музычным, так і

гарманічная і зразумелая нашаму глядачу. Я атрымліваю каласальнае задавальненне ад гэтай музыкі, неверагодную энергію ад хору, артыстаў сцэны, аркестра. Я шчаслівы, што працую над гэтым спектаклем.

Вялікая ўвага ў оперы, што зразумела, нададзена вобразу Яраслаўны. Народная артыстка Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Анастасія Масквіна падкрэслівае, што галоўная гераіня оперы нагадвае ёй вобраз Ефрасінні Полацкай — моцнай жанчыны, якая ў гістарычныя моманты ўзяла на сябе адказнасць за народ, краіну, дзяржаўнасць і дарагую зямлю.

У оперы вельмі прыгожая сцэнаграфія. Касцюмы народнага мастака Расіі Вячаслава Акунёва, які за многія гады супрацоўніцтва з Вялікім тэатрам Беларусі аформіў мноства выдатных пастановак, надаюць оперы асаблівы шарм. Дарэчы, касцюмаў у спектаклі каля 450. Усе артысты, уключаючы хор і міманс, падчас дзеяння пераапранаюцца па некалькі разоў.

На прэс-канферэнцыі галоўны хормайстар Вялікага тэатра Беларусі Ніна Ламановіч неаднаразова звяртала ўвагу на сур'ёзную і карпатлівую працу ўсёй пастановачнай групы:

— У нас атрымалася зрабіць спектакль і быць падчас яго падрыхтоўкі сябрамі. Гэта той момант, калі пастановачная група абсалютна давярае адно аднаму і знаходзіць поўную гармонію ў вырашэнні пытанняў. Я лічу, што такой пастаноўкі па драматургіі, насычанасці, імкліваасці развіцця спектакля ў свеце няма. Гэта жамчужына, і тое, што яна вярнулася на нашу сцэну, вельмі радуе. Упэўнена, што глядач ацэніць нашу працу.

Новы сезон будзе багаты на сюрпрызы і новыя практы. Папярэдні сезон дапамог кіраўніцтву тэатра зрабіць неабходныя высновы, каб сёлета беларускія аматары оперы і балета былі захоплены грандыёзнасцю і маштабам падзей.

— Новы сезон мы адкрываем на фоне 86-га, які завяршыўся бліскача, — канстатуе Уладзімір Грыдзюшка. — На працягу 86-га сезона прынялі больш за 250 тысяч глядачоў, паказалі звыш 250 спектакляў, не ўлічваючы тых, што прадставілі за мяжой і ў рэгіёнах рэспублікі. Мы па-ранейшаму — самы аўтарытэтны і наведвальны тэатр у краіне. Пра гэта сведчыць цікавасць публікі і поўныя залы. Сярэдняя запаўняльнасць складае 82,5 %, што, згодна з сусветным паказчыкам, даволі шмат. У гэтым сезоне для глядачоў падрыхтавалі шэсць прэм'ер.

Пасля паспяховага прадстаўлення «Князя Ігара» Вялікі тэатр рыхтуецца да наступнай прэм'еры: 15 лістапада шырокай публіцы будзе прэзентаваны балет «Ганна Карэніна» на музыку Пятра Чайкоўскага ў пастаноўцы маладога беларускага харэографа Вольгі Костэль.

— Некалькі гадоў таму да нас прывозілі гэты балет у пастаноўцы Барыса Эйфмана, — расказаў Уладзімір Грыдзюшка, — і нам ён вельмі спадабаўся. Хацелася таксама мець такі спектакль, і мы вырашылі даць магчымасць паставіць яго нашаму харэографу. Вольга Костэль ужо зрабіла ў нас некалькі работ. Апошняя з іх — «Кяханне і смерць» на музыку Палада Бюльбюля-аглы. Мяркуючы па тым, як ідуць рэпетыцыі, усё атрымаецца.

8 снежня ў тэатры таксама адбудзецца сенсацыя. На сцэну вернецца легендарны балет Валянціна Елізар'ева на музыку Андрэя Пятрова «Стварэнне свету». Яго пакажуць у новай аўтарскай рэдакцыі, магчыма, нават пад іншай назвай. У гэтым сезоне плануецца аднаўленне оперы «Набука» Джузэпэ Вердзі ў пастаноўцы галоўнага рэжысёра тэатра Міхаіла Панджавідзе. Чакаецца прэм'ера оперы «Вілі» Джакома Пучыні ў пастаноўцы заслужанай артысткі Беларусі Аксаны Волкавай. Малады харэограф Сяргей Мікель паставіць на сцэне тэатра балет «Пер Гюнт» Эдварда Грыга. Падчас сустрэчы кіраўніцтва тэатра з журналістамі прагучала інфармацыя і пра пастаноўку «Фаўста» Шарля Гуно ў пастаноўцы Ганны Маторнай. Вельмі важна і прыемна, што ўсё гэта маладыя беларускія імёны, надзея нацыянальнага мастацтва.

— Хачу, каб у нашым тэатры працавалі свае, а не прыезджыя спецыялісты. Інакш не зразумела, навошта мы

маладых рыхтуем у кансерваторыі, — заявіў на прэс-канферэнцыі народны артыст СССР Валянцін Елізар'ёў. — У тэатры сёння ёсць моладзь, з якой хочацца і трэба працаваць. Яна натхняе, і штосьці ўнутры падкавае, што шлях і вектар развіцця правільны.

У 87-м тэатральным сезоне беларускіх глядачоў чакаюць таксама маштабныя міжнародныя практы. У кастрычніку будуць прадстаўлены: «Аўтографы і іміджы. Мая Плісецкая. Прывітанне» — гэта практы народнага артыста Расіі Андрэя Ліпцы; канцэрт нямецкага кампазітара і музыканта Свэна Хельбіга і канцэрт Ганны Нятрэбкі і Юсіфа Эйвазава.

У лістападзе на сцэне Вялікага тэатра Беларусі глядачы ўбачаць балет «Вій» у пастаноўцы Радугі Паклітару («Кіеў Мадэрн-балет»). Спектакль адбудзецца ў межах XXXII Міжнароднага фестывалю сучаснай харэаграфіі. У сакавіку 2020 года агенцтва *Berlin Iglesias* арганізуе ў Мінску фестываль «Співакоў запрашае...», падчас якога на сцэне тэатра запланавана выступленне французскага піяніста Люкі Дэбарга з аркестрам *Kremerata Baltica*. У новым сезоне на сцэне тэатра глядачы пачуюць адну з найвялікшых спявачак свету Марыю Гулегіну, расійскага піяніста-віртуоза Дзяніса Мацуева, а таксама ўбачаць выступленне Тэатра балета імя Леаніда Якабсона.

У снежні адбудзецца юбілейны X Мінскі міжнародны Калядны оперны форум. Адною з яго яркіх падзей абяцае стаць паказ спектакля «Севільскі цырульнік» Джакаіна Расіні, які прадставяць артысты Нацыянальнай оперы Украіны. У 2019 годзе змяняецца фармат Мінскага міжнароднага Каляднага конкурсу вакалістаў: цяпер ён будзе праводзіцца адзін раз на два гады, як гэта прынята ў сусветнай практыцы. Наступны, шосты па ліку, конкурс адбудзецца ў 2020 годзе, а ў гэтым сезоне тэатр прадставіць глядачам гала-канцэрт лаўрэатаў і ўладальнікаў Гран-пры конкурсаў папярэдніх гадоў. Удзел у ім возьмуць каля трыццаці выканаўцаў, якія сёння працуюць у Марыінскім, Міхайлаўскім, Ерэванскім, Сафійскім, Эстонскім і іншых тэатрах і з'яўляюцца зоркамі сусветнай велічыні.

Вялікі тэатр Беларусі таксама парадзе і традыцыйнымі практамі: XI Вялікі навагодні бал у Вялікім, шосты па ліку Дзень адчыненых дзвярэй, VII Міжнародны

Дырэктар Вялікага тэатра оперы і балета Уладзімір Грыдзюшка, мастацкі кіраўнік Валянцін Елізар'ёў, галоўны хормайстар Ніна Ламановіч, балетмайстар-пастаноўчык Юрый Траян падчас прэс-канферэнцыі.

візуальным матэрыялам. А галоўная тэма пастаноўкі — па-за часам: тут рэжысёр-пастаноўшчык разважае пра ролю якасцяў асобы ў гісторыі дзяржавы. Таму прэм'еру павінны ацаніць і тыя, хто добра знаёмы з операй, і тыя, каму раней на даводзілася глядзець «Князя Ігара».

Упершыню оперу паставілі ў нас у 1934 годзе, як толькі Іосіф Сталін даў адмашку на яе аднаўленне ў Вялікім тэатры СССР. Потым былі пастаноўкі 1949 і 1967 гадоў. І, нарэшце, 13 ліпеня 1996 года з велізарным поспехам прайшла прэм'ера спектакля маладога Аляксандра Анісімава і піцёрскага рэжысёра Юрыя Аляксандрава пры ўдзеле хормайстра Ніны Ламановіч. Цяперашняя пастаноўка стала яшчэ адным зваротам тэатра да партытуры Барадзіна, і пастаноўшчыкі спектакля прадставілі яркае дзейства, адначасова манументальнае і дынамічнае, пазачасовае і актуальнае. Над спектаклем працавала магутная творчая каманда: дырыжор-пастаноўшчык — народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Анісімаў; рэжысёр-пастаноўшчык — уладальнік медала Францыска Скарыны Галіна Галкоўская; мастак-пастаноўшчык (сцэнаграфія, касцюмы) — народны мастак Расіі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Вячаслаў Окунёў; хормайстар-пастаноўшчык — народная артыстка Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Ніна Ламановіч; балетмайстар-пастаноўшчык — народны артыст Беларусі Юрый Траян.

— У нейкі момант мы адчулі, што цікавасць да спектакля падае, і вырашылі, што патрэбен новы «Князь Ігар», — расказаў на сустрэчы з журналістамі з нагоды адкрыцця новага сезона генеральны дырэктар Вялікага тэатра оперы і балета Уладзімір Грыдзюшка. — Опера складаная па ўсіх параметрах, таму кожнае прынятае рашэнне ў межах пастаноўкі павінна было быць абдуманым. Наша пастановачная група ў такім моцным складзе пачала працаваць. Дзякуючы ім пастаноўка сапраўды набыла новае гучанне.

Па словах Аляксандра Анісімава, апошнія паўгода для яго прайшлі ў пошуку новага, асабістага погляду на хрэстаматыйную версію оперы. Маэстра паабяцаў, што глядачы пачуюць у ёй абсалютна новыя фрагменты, якія не гучалі раней.

У оперы праглядаецца сапраўдная рэвалюцыйнасць. Яна заключаецца нават не ў дынаміцы, а ў дзеяннях пастановачнай групы. Напрыклад, дырыжор з рэжысёрам пераставілі музычныя нумары, так што спектакль пачынаецца з хору сяляннаў з чацвёртага акта і заканчваецца фіналам першай карціны «Частым зорачкам слава!». У мінулай пастаноўцы ўверцюра была пасля пралогу, а хор сяляннаў, наадварот, апошні. Дарэчы, для маэстра Аляксандра Анісімава гэта дзівячая пастаноўка оперы Барадзіна ў розных гарадах і тэатрах свету.

— Гэта лепшая версія. Мне ёсць з чым параўнаць, — падкрэсліў Аляксандр Анісімаў. — Напрыклад, у Сан-Францыска выдатны рэжысёр Франчэска Дзамбэла перанесла дзеянне ў эпоху апошняга рускага імператара. Гэта было эфектна, прыгожа і зразумела амерыканцам, бо «Слова пра паход Ігарава» яны не чыталі і не ведаюць, хто такія баяры. У нас жа пастаноўка вельмі

На біс!

фестываль «Балетнае лета ў Вялікім» і XI фестываль «Вечары Вялікага тэатра ў замку Радзівілаў». Асабліва ўвага ў новым сезоне — практам па працы з дзецьмі і моладдзю. Гэта будуць інтэрактыўныя адукацыйныя праграмы, конкурсы, экскурсіі, творчыя сустрэчы і іншае. На працягу ўсяго сезона будзе працаваць Камерная зала Вялікага тэатра Беларусі. У восеньскай афішы канцэртаў — старадаўнія раманы і шэдэўры сусветнай оперы, музыка кіно, залатая калекцыя ўкраінскай вакальнай музыкі.

Да знамянальных і юбілейных дат кампазітараў, артыстаў, дырыжораў, рэжысёраў, харэографаў, якія стваралі гісторыю Вялікага тэатра Беларусі, будуць прымеркаваныя спектаклі, канцэрты, выстаўкі і творчыя сустрэчы. У прыватнасці, пройдуць мерапрыемствы, прысвечаныя памяці галоўнага мастака Вялікага тэатра Беларусі з 2009 па 2019 гады Аляксандра Касцючэнкі, 80-годдзю з дня нараджэння народнай артысткі СССР Святланы Данілюк, 90-годдзю кампазітара, народнага артыста СССР Яўгена Глебава, 95-годдзю народнай артысткі СССР Тамары Ніжнікавай і іншых.

У гастрольных планах тэатра — выступленне на буйных сцэнічных пляцоўках свету, а таксама па ўсёй Беларусі: у філіялах тэатра ў Гродне, Гомелі, Магілёве, Наваполацку і іншых гарадах.

Вікторыя АСКЕРА

Скарбонка Спадчыны

«Багач — ідзі пад авёс араць»

Запаленая свечка як правобраз сонца

Лад жыцця нашых продкаў вызначаўся многімі акалічнасцямі. Гэта і народныя, а пасля — рэлігійныя святы, час пасадкі і збору ўраджаю, і становішча сонца на небе. Так, увосень, да сонцастаяння ўраджай павінен быць сабраны, дбайны гаспадар мусіць рыхтавацца да пасеву азімых, а маладыя людзі — пачынаць шукаць сабе пару. Асноўныя работы ў полі скончыліся, можна весяліцца і ладзіць вяселлі.

Восеньскае свята Багач — адметнасць беларусаў, бо падобнай абраднасці, што прыпадае на гэты дзень, няма ў суседніх народаў. Так продкі падводзілі вынікі летняй працы, ацэньвалі сабраны ўраджай і дзякавалі багам і духам за дапамогу. Цягам жніва і збору ўраджаю чалавек неаднаразова праводзіў рытуалы падзякі і ахвяравання духам поля, ураджаю. Цяпер жа — самы спрыяльны час Дажбогу, богу сонца.

Багач — гэта не толькі свята. Гэта яшчэ і лубок з жытам, у сярэдзіну якога ўстаўлялася свечка. Жыта для багача зносілі жыхары ўсёй вёскі. Так, Адам Багдановіч, бацька Максіма Багдановіча, распавядаючы пра святкаванне ў Ігуменскім павеце (сёння — Чэрвеньскі раён), пісаў, што ў хату, дзе знаходзіўся багач, запрашалі святара. Пасля набажэнства лубок з жытам і запаленай свечкай, за якім ішлі ўсе жыхары, абносіўся па ўсёй вёсцы, па ўсіх хатах, хлявах і вакол статкаў. Потым удзельнікі кіраваліся да хаты, у якую багач пераносіўся да наступнай вясны. А налета ён «пераходзіў» да іншай сям’і.

Такім чынам імкнуліся захаваць дабрабыт, ураджайнасць на новы год, плоднасць жывёлы, сямейны лад. Гаспадар дома, куды на час завітаў багач, стараўся падтрымліваць парадак у хаце і гаспадарцы. На новую вясну зерне з лубка таксама бралі ўсе вясцоўцы, каб пасеяць на сваім полі. У некаторых мясцінах падчас свята ў двор прыносілі галінкі рабін з ягадамі і развешвалі іх у розных месцах — каб абараніць хату і гаспадарку ад сурокаў, кепскага вока.

Багач у сістэме календара вылучаецца як свята, максімальна набліжанае да ўзвіжаньскіх «сонечных» урачыстасцяў. Запаленая свечка як правобраз сонца, крыніцы святла суадносіць абрад са святкаваннем восеньскага раўнадзенства.

Святочны дзень не толькі падсумоўваў зробленае, але і настройваў на далейшыя работы. Так, у народзе і дагэтуль кажуць: «Багач — бярыся за рагач (саху), ідзі пад авёс араць», «Прышоў Багач — кідай рагач, бяры сявеньку, сей памаленьку». Ад цяжкіх работ пад восень сяляне моцна стамляліся, таму казалі: «Да Багача баба рабача, па Багачы — хоць за плот валачы».

На Віцебшчыне ў гэты дзень жанчыны хадзілі па ільнішчах і на кожным прыгаворвалі: «Няхай будзе лён такей даўгей, столькі мы прайшлі!» У заходніх раёнах Беларусі на Багач забівалі жывёл, а гаспадара, які шкадаваў зарэзаць, напрыклад, барана, перасцерагалі, што «таго барана воўк парве». Назіралі за жывёлай, каб прадбачыць, як пройдзе зіма. Калі каровы, коні, авечкі імкнуцца на пашу вельмі рана, то і зіма будзе ранняя. Меркавалі так: прадчуваючы зазімкі, жывёла ірвецца, каб у апошнія дні паболей скубануць свежай травы.

На Багач раней праводзіліся вясковыя святы з кірмашом. Маладыя дзяўчыны там выбіралі каралі, хусткі, а потым пачыналі выглядаць жаніхоў.

Пад назвай Багач свята вядомае далёка не ўсюды, хача, па сведчаннях Адама Багдановіча, у канцы XIX стагоддзя гэта назва была распаўсюджана сярод сялян нашмат больш, чым царкоўнае «Раство Багародзіцы». Так яе тлумачыў Багдановіч і тлумачаць сучасныя вясковыя жыхары. Напрыклад, на Шчучыншчыне кажуць: «Багач, што ўсяго багата. Гаспадар падлічвае свае скарбы: што сабраў з поля, што ў агародзі вырасла». А на Бярэзіншчыне прыгаворваюць: «Багач называўся таго, што восень багатая, што дары даў Бог».

Як і іншыя святы, што спрадвек існуюць у традыцыйнай культуры беларусаў, Багач адзначаецца і сёння. Так, сябры Студэнцкага этнаграфічнага таварыства ладзяць шырокае святкаванне ў Вязынцы, на радзіме Янкі Купалы. Тут пануюць песні, танцы, спрадвечныя абрады.

Марына ВЕСЯЛУХА

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98
аддзел мастацтва — 377-99-72
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ

Нумар падпісаны ў друку
19.09.2019 у 11.00

Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 980

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 3170
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацый.